

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.37.1.2>

Matija Mužek

O MJESNIM GOVORIMA NEKADAŠNJE PLEMENITE OPĆINE DRAGANIĆ

„Jâ tŏčnĭ pŏdragăničkĭ divănim.“

Matija Mužek, Institut za hrvatski jezik, Zagreb
matija.muzeck@gmail.com orcid.org/0009-0004-8451-6932

izvorni znanstveni rad

UDK 811.163.42'282(497.529Draganić)

rukopis primljen: 4. listopada 2024; prihvaćen za tisak: 21. studenoga 2024.

U radu se ukratko opisuje jezična slika nekadašnje Plemenite općine Draganić na fonološkoj i morfološkoj razini. Navodi se što je mjesnim govorima draganičkih naselja zajedničko i u čemu se oni razlikuju. Svi su oni strukturno identični i razlikuju se najviše u ostvaraju, u manjoj mjeri i u distribuciji pojedinih jezičnih jedinica. Osvrće se i na položaj tih govora unutar plješivičko-ozaljskog dijalekta. Taj je dijalekt dio dijalekatskog kontinuuma, u kojem ne zauzimaju svi draganički govori isto mjesto. Ipak su draganički govori međusobno sličniji nego što je bilo koji od njih sličan velikoj većini susjednih govora. Zbog toga ih je moguće svrstati u jednu, draganičku skupinu govora.

Ključne riječi: *plješivičko-ozaljski; Draganić; Draganići; draganički; kajkavski*

1. Uvod

U ovom radu ukratko je opisana jezična slika nekadašnje Plemenite općine Draganić¹ u mjeri u kojoj sam ju dosada istražio. To područje dosada nije bilo predmetom sintetskog rada koji bi obuhvatio cijeli Draganić² i bavio se svim elementima njegova idioma: dosadašnji radovi ili su se bavili govorom samo jednoga od draganićkih naselja, poput članka Marine Marinković *Fonološke značajke mjesnoga govora Vrbancima: prilog proučavanju draganićke kajkavštine* (Marinković 2020), ili pak samo jednim elementom draganićkog idioma, poput članka Pavla Ivića *Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima* (Ivić 1968), koji se, između ostaloga, bavi promjenom *ō > ę u draganićkome. Pa i ovaj je rad kao sinteza samo preliminaran: zasada sam obavio terenska istraživanja u Čegljima,³ Gucima, Lazi, Lugu i Vrbancima, tijekom kojih sam se upoznao i s govorima Bencetića, Goljaka i Vukšin Šipka.⁴ Time su pokrivene krajnje točke Draganića, pa onda i okviri njegove jezične slike, no detalji te slike još su uvijek nepoznati, tim više što sam od govora svih ovih naselja jedino govor Lazine подробно istražio. Buduća će istraživanja, dakle, vjerojatno donijeti dopune, pa i ispravke jezične slike Draganića. Usto, ovaj se rad bavi samo fonologijom i, ukratko, morfologijom, dok sintaksu i leksik ostavlja po strani.

¹ S njom se podudara današnja Župa svetog Jurja Draganić. Današnja Općina Draganić obuhvaća četiri naselja manje jer Čeglj, Guci, Pesak i Vukšin Šipak, dio nekadašnje Plemenite općine i današnje Župe Draganić, danas pripadaju Gradu Jastrebarskom.

² Danas se službeno razlikuje ime „Draganić“, ime općine odnosno župe, od imena „Draganići“, imena samo jednoga od naselja koja toj općini odnosno župi pripadaju. No tradicionalno se i općina odnosno župa naziva „Draganići“. Više o tome vidi u Marinković 2020: 100–101.

³ Imena draganićkih naselja, zajedno s pripadajućim etnicima i kteticima, u ovom su radu dana u obliku što sličnijem izvornomu, onomu koji koriste Draganićaci u svom govoru – naravno, s nužnim prilagodbama standardnom hrvatskom. Taj se oblik ponekad razlikuje od službenoga. Tako se, npr., u ovom konkretnom slučaju umjesto službenog oblika *Čeglje*, što je nominativ jednine srednjeg roda, u skladu s draganićkim oblikom *Čəglj*, što je nominativ množine muškog roda, koristi oblik *Čeglj*, također nominativ množine muškog roda.

⁴ Hvala Marini Marinković što mi je ponudila da sudjelujem u njezinu terenskom istraživanju u Vrbancima, na temelju kojeg je napisala gore spomenuti članak (Marinković 2020). Hvala i svim mojim informantima, osobito suradnicima na rječniku *Dobar glās se dāļko čūje. Rječnik govora Draganića.*, te svima onima koji su mi na bilo koji način pomogli u istraživanju draganićkoga.

1.1. Draganićka skupina govora

Stanovnici nekadašnje Plemenite općine Draganić smatraju idiom te općine jedinstvenom cjelinom, draganićkim govorom.⁵ No premda će stanovnici svih draganićkih naselja najčešće prvo reći da govore *po_dragańićki*,⁶ ne govori se u svim tim naseljima posve jednako. Draganićki idiom nije, dakle, jedinstven mjesni govor i zato je umjesto o draganićkom govoru bolje govoriti o draganićkoj skupini govora.⁷ Mjesni su govori pojedinih draganićkih naselja ipak veoma slični. Koliko mi je zasada poznato, oni su svi strukturno identični: imaju jednak fonološki i morfosintaktički sustav, s istim jedinicama – fonemima, prozodemima i gramatičkim kategorijama s pripadajućim gramatemima – a uglavnom i isti leksik. Razlikuju se, kao što ćemo vidjeti, ponajviše u izgovoru dugih vokala, tek u manjoj mjeri u distribuciji pojedinih fonoloških i morfosintaktičkih jedinica po riječima ili kategorijama riječi, a u manjoj se mjeri razlikuju i u leksiku. Zato je moguće izraditi opis koji bi istovremeno obuhvaćao sve njih, navodeći prvo ono što vrijedi za draganićku skupinu govora kao cjelinu, a zatim ono u čemu se mjesni govori pojedinih draganićkih naselja razlikuju. Tako ću i učiniti u ovom radu. Draganićku skupinu govora kraće ću zvati i draganićkim govorima odnosno draganićkim, a mjesne govore pojedinih draganićkih naselja nazivat ću po modelu „govor <ime naselja>“, prije svega kako bi se termin „govor Draganića“, koji označava mjesni govor naselja Draganići, što jasnije razlikovao od termina „draganićki“, koji označava cijelu draganićku skupinu govora.

1.2. Tipovi draganićkih govora

Nisu svi draganićki govori u jednakoj mjeri različiti jedni od drugih. Razlike među jednima vidljive su već na prvi pogled, dok se među drugima uočavaju tek nakon pažljivijeg proučavanja. Neki, dapače, na prvi pogled izgledaju identično i možda bi se tek nakon višegodišnjeg istraživanja pokazale razlike između njih (ili bi se pak potvrdio početni dojam da su identični).

⁵ Tako shvaćen draganićki govor zaštićen je kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske, upisan u Registar kulturnih dobara pod brojem Z-7545, a u spomenutom rječniku (vidi bilješku 4) zabilježeno je leksičko blago tako shvaćenog draganićkoga govora.

⁶ Primjeri su u ovom radu dani u fonetskoj transkripciji.

⁷ Osim ako se pod terminom „draganićki govor“ ne misli na mjesni govor naselja Draganići.

Koliko mi je zasada poznato, draganićke govore možemo grupirati u četiri „govorna tipa“. Govori unutar pojedinih tipova veoma su slični ili identični, dok su razlike među govorima koji pripadaju različitim tipovima veće.

Prvi tip obuhvaća Čeglje. Zvat ću ga čegljeskim.

Drugi tip obuhvaća Lazine, vjerojatno i Franetiće. Zvat ću ga lazinskim.

Treći tip obuhvaća Guce i Vukšin Šipak, vjerojatno i Pesak. Zvat ću ga sjevernim ili gudačkim.

Četvrti tip obuhvaća Lug i Vrbance, vjerojatno i naselja smještena između njih, možda i sva preostala draganićka naselja. Zvat ću ga središnjim.

Središnji tip, budući da po svoj prilici obuhvaća najviše draganićkih naselja, mogli bismo nazvati „prosječnim draganićkim“ i na njemu temeljiti opis draganićke skupine govora kao cjeline, navodeći gdje je to potrebno razlike ostalih tipova prema njemu. No budući da sam od govora svih draganićkih naselja najbolje upoznao govor Lazine, ovaj ću opis draganićkoga temeljiti ponajviše na lazinskom tipu, ne zanemarujući, naravno, ni ostale tipove u mjeri u kojoj sam ih upoznao.

Od ta četiri tipa od ostalih se najviše izdvaja čegljeski, čije ga specifičnosti približavaju govorima Domagovića i Petrovine sjeveroistočno od Draganića.⁸ Lazinski tip tvori prijelaz između čegljeskog i središnjeg tipa. Sjeverni pak tip dijeli značajke s govorom Krašića⁹ sjeverno od Draganića. Unatoč tomu, svi su draganićki govori međusobno sličniji nego što je ikoji od njih sličan nekomu od ovdje navedenih govora, izuzevši možda samo govor Krašića. Više o tome vidi u poglavlju 4.

2. Fonologija

Slijedi opis fonologije draganićkoga. Kao što je rečeno, svi draganićki govori imaju jednak fonološki sustav, s istim fonemima i prozodemima. Oni se razlikuju najviše po ostvaraju, a u manjoj mjeri i po distribuciji tih fonoloških jedinica.

⁸ O tim su govorima pisali Josip Galić i Josip Lisac u svom članku *Kajkavski govori u okolici Jastrebarskoga: Petrovina i Domagović* (Galić i Lisac 2017). Govor Domagovića i sâm sam istražio u sklopu projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju*.

⁹ O govoru Krašića vidi u poglavlju 4.

2.1. Vokalizam

2.1.1. Sinkronija

Draganićki razlikuje sedam vokala: *i*, *e*, *ɛ*, *ə*, *a*, *o* i *u*, a pojavljuju se i slogotvorni *ɾ* i *u* u posuđenicama, slogotvorni *l̥* (npr. *hòbłpānk* ‘stol za blanjanje’). Svi vokali osim *ə* mogu biti kratki i dugi, a tako i slogotvorni *ɾ*; *ə* je pak uvijek kratak.¹⁰ Dakle, podsustav dugih vokala – *ī*, *ē*, *ē̄*, *ā*, *ō* i *ū* – donekle se razlikuje od podsustava kratkih – *ī*, *ē*, *ē̄*, *ǎ*, *ǎ̄*, *ō* i *ū* – jer u onom prvome nema dugog parnjaka kratkomu *ǎ*. U nenaglašenom slogu neutralizira se opreka po duljini: ondje su vokali uvijek kratki. U nenaglašenom slogu neutralizira se i opreka između *ɛ* i *i* u korist *i* (npr. G *dicē* prema *dēca*). Fakultativno se neutralizira i opreka između *o* i *u* u korist *u*: nenaglašeni se *o* može ostvariti i kao *o* i kao *u*, dok se nenaglašeni *u* uvijek ostvaruje kao *u* (npr. *kopātī* ili *kupātī* prema prid. r. *kōpať*, ali samo *kupātī* prema prid. r. *kūpať*). U zanaglasnom slogu neutralira se opreka između *ə* i *a* u korist *a* (npr. *Šipak* prema *šipǎčki*).¹¹ Kod nekih govornika ta se opreka neutralizira, fakultativno ili obavezno, i u prednaglasnom slogu (npr. *zəmļēnī* ili *zəmļēnī* prema *zǎmļa*). Podsustav nenaglašanih vokala obuhvaća, dakle, od četiri do šest članova: *i*, *ɛ*, (*ə*), *a*, (*o*) i *u*.

Dugi se vokali izgovaraju ponešto različito od svojih kratkih parnjaka. Razlika je najveća kod *ɛ* i *a*. Kratki je *ɛ* jako otvoren, što bilježim kao *ɛ̄* (npr. *pěri*). Izgovor dugog *ē* varira, ovisno o govornom tipu, od blago otvorenog *ē̄* do srednjeg *ē̄* (npr. *pěrjē*, *pērjē*). Taj se vokal izgovara najotvorenije u čegljenskom i lazinskom tipu (kao blago otvoreni *ē̄*, rjeđe i kao jako otvoreni *ē̄*), nešto manje otvoreno u gudačkom (kao blago otvoreni *ē̄* ili kao srednji *ē̄*), a najmanje otvoreno u središnjem (kao srednji *ē̄*). U ovom posljednjem njegovi se ostvaraji djelomice preklapaju s ostvarajima zatvorenog *ē̄* i moguće je da neki govornici ne razlikuju ta dva vokala. U svim se tipovima draganićkoga taj vokal izgovara otvorenije na kraju riječi nego u drugim položajima.

¹⁰ Slogotvorni *ɾ* ostvaruje se kao *ər* ispred *j*, u slučaju dugoga *ĩ* kao *ǎr*, s dugim šva (npr. *zatǎrjēn* ‘zatvoren’). Dakle, dugi šva pojavljuje se kao glas, no ne i kao fonem. Više o ostvarajima slogotvornog *ɾ* vidi dalje u tekstu.

¹¹ Moguće je da je kod nekih govornika rođenih prije Drugog svjetskog rata ta neutralizacija samo fakultativna (npr. *ǎtac* ili *ǎtac*, prid. r. *děšǎť* ili *děšǎť*, *dǎnǎs* ili *dǎnǎs*), no to bi trebalo provjeriti jer se i nenaglašeni *a* koji ne potječe od polaznog šva može izgovoriti slično šva (vidi dalje u tekstu), pa je u ovakvim slučajevima možda riječ o tome.

Kratki je *ă* pak otvoren (npr. *Băra*), a dugi se *ā* ostvaruje kao zatvoreni *ḡ*, kod nekih govornika i kao otvoreni *ḡ* (npr. *Jḡna*, *Jḡna*). Kod drugih je vokala ta razlika mnogo manja: kratki *ĕ* i *ō* mogu se ostvariti i kao srednji *ē* i *ö*, dok su dugi *ē* i *ō* uvijek zatvoreni. Također, kratki se *ō* češće i jače centralizira (vidi dalje u tekstu) od dugoga. Razlika je u izgovoru kratkih *ī* i *ū* u odnosu prema dugim *ī* i *ū* zanemariva kad se ovi posljednji ne ostvaruju kao diftonzi (vidi dalje u tekstu).

Na fonetskoj je razini, dakle, razlika između podsustava kratkih i podsustava dugih vokala veća je nego na fonološkoj: *ī*, *ē*, *ě*, *ō*, *ā*, *ḡ* i *ū* prema *ī*, *ē*, *ĕ* ~ *ē*, *ḡ* ~ *ō*, *ō* i *ū*. Ipak je, budući da kratki *ě* i *ā* zauzimaju različita mjesta u vokalskom trokutu od dugih *ē* ~ *ē* i *ḡ* ~ *ō*, najelegantnije oba ta podsustava prikazati zajedno na istom dijagramu. Tako je učinjeno u sljedećoj tablici.

Tablica 1. Draganićki vokali

-	prednji	centralni	stražnji
visoki	<i>i</i>		<i>u</i>
srednji zatvoreni	<i>ĕ</i>	<i>ă</i>	<i>o</i>
srednji otvoreni	<i>ē</i> ~ <i>ē</i>		
niski	<i>ě</i>	<i>ā</i>	<i>ḡ</i> ~ <i>ō</i>

oznaka za kraćinu – vokal je uvijek kratak, oznaka za dužinu – vokal je uvijek dug, bez oznake – vokal može biti i kratak i dug.

Vokali *o* i *u* mogu se izgovoriti blago centralizirano. To se događa otprilike u istim uvjetima u kojima je došlo do promjene **ö* > *ĕ* (vidi poglavlje 2.1.2.): iza dentala (npr. *tḡ*, *cḡk* ‘vlak’) i osobito palatala,¹² gdje se mogu izgovoriti i kao pravi centralni *ō* i *ū* (npr. *žḡrnatī* *sē* ‘pripiti se’, *bḡlūs* ‘bljutavo jelo’), te ispred prednjih vokala u sljedećem slogu (npr. *gḡdina* ‘kiša’, *kḡlīko*).

Dugi se vokali fakultativno izgovaraju kao diftonzi. Različiti tipovi draganičkoga veoma se razlikuju po tome koji se dugi vokali ostvaruju kao diftonzi i kakvi. To je prikazano u sljedećoj tablici:

¹² Dentali (*t*, *d*, *s*, *z*, *c*, *n*, *l* i *r*) i palatali (*š*, *ž*, *č*, *ś*, *ž*, *ć*, *ž*, *ń*, *l* i *j*) ovdje su shvaćeni u fonološkom smislu, kao kategorije fonema koji se vladaju jednako s obzirom na fonološke procese. U fonetskom smislu, s obzirom na njihovo mjesto tvorbe, među navedenim konsonantima treba razlikovati više kategorija glasova. No takva je detaljnija podjela ovdje suvišna.

Tablica 2. Ostvaraji draganičkih dugih vokala po tipovima

-		ostvaraji vokala po tipovima			
		čegljeski	lazinski	sjeverni	središnji
vokali	<i>ī</i>	<i>ī ~ īi</i> ¹³	<i>ī ~ īⁱ</i>	<i>ī ~ īⁱ</i>	<i>ī</i>
	<i>ē</i>	<i>ē ~ ie</i>	<i>ē ~ ie</i>	<i>ē ~ iē</i>	<i>ē ~ iē</i>
	<i>ĕ</i>	<i>ĕ ~ ie</i>	<i>ĕ ~ eĕ</i>	<i>ĕ ~ ēi</i>	<i>ē ~ ēⁱ, ě</i>
	<i>ā</i>	<i>ā ~ og</i>	<i>ā</i>	<i>ā ~ āu</i>	<i>ā</i>
	<i>ō</i>	<i>ō ~ uo</i>	<i>ō ~ uo</i>	<i>ō ~ uō</i>	<i>ō</i>
	<i>ū</i>	<i>ū ~ ūu</i> ¹⁴	<i>ī ~ ū^u</i>	<i>ū ~ ū^u</i>	<i>ū</i>

U središnjem tipu nalazimo samo jedan pravi diftong: ondje se dugi *ē* može ostvariti kao diftong *iē* (npr. *siēni*). Međutim, i dugi *ē* pod silaznim naglaskom ponekad se izgovara kao neizraziti diftong *ēⁱ* (npr. *mēi*la ‘brašno’).¹⁵

U čegljeskom tipu, naprotiv, svi se dugi vokali mogu ostvariti kao diftonzi: *ī*, *ē*, *ĕ*, *ā*, *ō* i *ū* kao *īi*, rjeđe i *ēi*, *ie*, *iē*, *og*, *uo* odnosno *ūu*, rjeđe i *ōu* (npr. *mlīinar*, rjeđe i *mlēinar*, *siēni*, *mīēla*, *blōgo*, *kuōža*, *vūučin*, rjeđe i *vōučin* ‘tkalački stan’). Za razliku od središnjeg tipa, diftong *iē* i njemu slični diftonzi ravni su diftonzi.

Diftonzi u lazinskom tipu slični su onima u čegljeskome: ondje se dugi *ī*, *ē*, *ĕ*, *ō* i *ū* fakultativno ostvaruju kao *īⁱ*, *iē*, *eĕ*,¹⁶ *uo* odnosno *ū^u* (npr. *mlīinar*, *siēni*, *mēi*la, *kuōža*, *vūučin*). Razlike u odnosu na čegljeski tip jesu da se dugi *ā* nikad ne diftongira, da se dugi *ē* diftongira u *eĕ*, diftong ponešto drukčijeg izgovora od čegljeskoga *iē*, te da su diftonzi *īⁱ* i *ū^u* neizraziti.

U gudačkom se tipu, kao u čegljeskome, svi dugi vokali mogu ostvariti kao diftonzi: *ī*, *ē*, *ĕ*, *ā*, *ō* i *ū* kao *īⁱ*, *iē*, *ēi*, *āu*, *uō* odnosno *ū^u* (npr. *mlīinar*, *siēni*, *mēi*la, *blōugo*, *kuōža*, *vūučin*). Za razliku od čegljeskog tipa, dugi se *ē* i *ā* ostva-

¹³ Rjeđe i *ēi*.

¹⁴ Rjeđe i *ōu*.

¹⁵ Moguće je da se u središnjem tipu jedino dugi *ē* ostvaruje kao diftong zato da se pomoćne sačuvati njegova opreka prema dugom *ē*, jer su, kao što je rečeno, ta dva vokala veoma slični i njihovi se ostvaraji djelomice preklapaju. Na to bi mogla upućivati činjenica da dugi *ē* pod silaznim naglaskom naginje diftongu *ēⁱ*, „naopakom“ u odnosu na diftong *iē* od dugoga *ē*: to maksimalno povećava razliku u izgovoru između ta dva vokala.

¹⁶ Ispred *li* i *li* dugi *ē* ne ostvaruje se kao diftong *eĕ*, nego kao diftong *ēi* (npr. odr. *dēbēi*li, *vēi*liki).

ruju kao padajući diftonzi *ēi* i *āu*, što je najkarakterističnija značajka toga tipa draganičkoga. Diftong *iē* od dugoga *ē* rastući je diftong, kao u središnjem tipu, a takav je i njegov stražnji parnjak *uō*. Diftonzi *i̇i* i *ū^u* neizraziti su, kao u lazinskom tipu.

Nenaglašeni se vokali izgovaraju ponešto različito od naglašениh: labaviji su, bliži središtu vokalskog trokuta. Tako se nenaglašени *i* i *u* mogu ostvariti i kao otvoreni *i̇* i *u̇* – najotvoreniji su na kraju riječi (npr. jd. D *sēstri*, jd. D *brātū*) – nenaglašени je *ē* blago otvoren (usporedi npr. *zēl̇ēn* i odr. *zēl̇ēṅi*), a nenaglašени *a* može se ostvariti kao glas između *ə* i *a* koji bilježim kao *ɑ* (npr. prid. r. ž. *čūl̇ɑ*, *dēl̇ɑṫi*).

Slogotvorni se *ɾ* u načelu ostvaruje, kad je naglašen, kao pravi slogotvorni *ɾ̥*, a kad je nenaglašen, bilo kao pravi slogotvorni *ɾ̥* bilo kao *ər* (npr. prid. r. mn. m. *zāṗɾl̇i* ili *zāṗəṙl̇i* ‘zatvorili’, ali jd. ž. samo *zaṗɾl̇ɑ*). Ispred *j* slogotvorni se *ɾ̥* bez obzira na naglašenost ostvaruje kao *ər*. Tada se kad je riječ o dugom slogotvornom *ɾ̥̄* na fonetskoj razini pojavljuje dugi šva (vidi bilješku 10).

2.1.2. Dijakronija

Podrijetlo draganičkih vokala prikazano je, što se redovitog razvoja tiče, u sljedećoj tablici. Polazišni je sustav zapadnojužnoslavenski: *i, *ě, *e, *ę, *ə, *a, *o, *q i *u te slogotvorni *ɾ̥ i *l̥.

Tablica 3. Podrijetlo draganičkih vokala (redoviti razvoj)

draganički vokal	polazišni vokal	uvjeti	primjeri
<i>i</i>	*i	–	<i>mīš</i> , <i>sīn</i>
	*ě	nenaglašen	<i>dič̇ṅsk̇i</i> ‘dječji’, <i>siḋēṫi</i>
	*ō	nenaglašen iza dentala izuzev <i>l</i> i iza palatala	prid. r. <i>diṅēṡał</i> , <i>gōṫif</i> , <i>čik̇oļ̇āda</i>
<i>ę</i>	*ě	–	<i>ṁl̇ēko</i> , <i>ɾ̇ępa</i>
	*ō	iza dentala izuzev <i>l</i> i iza palatala	<i>ḋęma</i> , <i>sṫęł</i>
	*ī	ispred <i>r</i>	<i>ṁęran</i> , <i>pasṫęr</i>

draganićki vokal	polazišni vokal	uvjeti	primjeri
ɛ	*e	–	<i>něbo, tětac</i>
	*ɛ	–	<i>pětak, žětī</i>
ə	*ɔ	–	<i>dənas, pril. komp. mənę</i>
a	*a	–	<i>głāva, krāva</i>
	*ɔ	–	<i>dąn, komp. mąnī</i>
	*ɔ	u zanaglasnom slogu	<i>łōnac, prid. r. rēkał</i>
o	*o	–	<i>nōs, օkօ</i>
u	*u	–	<i>čūda ‘mnogo’, vūho</i>
	*ʊ	–	<i>gūska, tūca</i>
	*ɯ	–	<i>pūn, vūk</i>
ɹ	*ɹ	–	<i>čřn, trs</i>

Uočljivi su čuvanje kratkog šva u naglašenom i prednaglasnom slogu (npr. *bətica* ‘batak’, *natəšę* ‘natašte’, *səbrātī, zəłva*; osobito se ističe čuvanje šva u imperativima poput jd. *pəci, rəci i təci*) te promjena kratkog *o u ɛ iza dentala izuzev l i iza palatala (npr. *nęga*, pz. jd. 1. *pręsim, snęp*).

Karakteristično je za istočnije govore (to sam zasada uočio kod nekih govornika u Čegljima, Gucima, Lazini i Vukšin Šipku, no ne i u Lugu i Vrbancima; ni kod nekih govornika iz onih prvih naselja nema te pojave) da je polazni *q u posljednjem slogu (uključujući jednosložnice) dao o, a ne u kao u drugim položajima (npr. *jęmpōt*, ž. jd. A *svō, tāk rękōć*, jd. I *z_nigō*; u zapadnijim govorima ti primjeri glase *jęmpūt*, ž. jd. A *svū, tāk rękūć*, jd. I *z_nigū*).

Od svih gore navedenih pravila ima iznimaka (npr. odraz naglašenog polaznog šva kao a u npr. *māša i snāha*, izostanak promjene *o > ɛ u npr. *dōbar* i fakultativno u *řōditī_sę* uz *řiditī_sę*), a razvoj vokala u pojedinim riječima slabo se ili nikako ne da opisati pravilima. Od slučajeva takvog sporadičnog razvoja vrijedan je spomena sekundarni šva na mjestu raznih

polaznih vokala: *i (npr. *dəvjē* ‘divlji’), *ě (npr. pz. jd. 1. *nadənēm*), *e (npr. *zəmļa*), *a (npr. *bəš*, *kəkoř*, *məkar*, *pək*, *təkoř*, *səmō*), *o (npr. *kətəčnica* ‘ograđeni prostor za svinje’, *məžēņi* ‘mozak’, *ənda*) i *u (npr. *šəcati* ‘štucati’); osobito vrijedi istaknuti sekundarni šva u sufiksu *-na-*, koji sam zabilježio u Lazini (npr. prid. r. mn. *kreṇəļi*). Sekundarni šva najčešće se pojavljuje uz nazale ili, na mjestu polaznog *a, u riječima koje u rečenici mogu izgubiti svoj naglasak.¹⁷

Zasada sam samo u Lazini i Čegljima zabilježio sporadičnu promjenu *o > a*, najčešće u prednaglasnom slogu (npr. *bagatqš*, *pajāta*, *pasūda*, ali *bāgat*, pz. jd. 1. *māreṃ*)¹⁸ i najčešće iza labijala (npr. prethodni primjeri, ali *kaṭqč*, *karqba*). Većina je primjera te promjene, osim *pajāta* i pz. jd. 1. *māreṃ*, arhaična (danas je obično *bogat*, *bogatqš*, *koṭqč*, *koṛqba* i *poṣūda*).

2.2. Konsonantizam

2.2.1. Sinkronija

Draganički razlikuje dvadeset i šest konsonanata: *p, b, t, d, k, g, f, v, s, z, š, ž, ś, ź, h, c, č, ć, ǰ, m, n, ŋ, l, ʎ, r* i *j*. Neki govornici rođeni poslije Drugog svjetskog rata imaju i dvadeset i sedmi konsonant, *ǰ* (ostali na njegovu mjestu imaju *ǰ*). Razlikuju se skupine *ts, tš* i *lj* od jedinstvenih konsonanata *c, č* i *ʎ* (npr. pz. jd. 1. *oṭskōčim* ≠ *cuckōvina* ‘kurika’, *poṭšiti* ≠ *počēti*, jd. I *siṭjō* ‘sa solju’ ≠ jd. I *z_vōļu* ‘s voljom’); razlikuje se i skupina *dž* od konsonanta *ǰ* kod govornika koji ga imaju (npr. *nadživēti* ≠ *bākanža*).¹⁹ Zvučni konsonanti obezvučuju se na kraju riječi, kod nekih govornika samo djelomično, kod nekih potpuno, tako da se kod ovih drugih na kraju riječi opreka između

¹⁷ Poput npr. *pək*. To se vjerojatno dogodilo zato što je *a*, jedan od ostvaraja vokala *a* u nenaglašenom slogu (vidi poglavlje 2.1.1.), u takvim riječima mogao biti zamijenjen sa šva (usporedi nenaglašeni *kaṭ* ‘zar’ prema naglašenom *kāṭ* ‘što’). Taj je sekundarni šva onda mogao biti poopćen i u naglašenom slogu.

¹⁸ Bencetići/Goljak/Lug *mōreṃ*.

¹⁹ Skupine *ts, tš, dž* i *lj* pojavljuju se isključivo na granici morfemā, i to većinom prefiksa i osnove, no ne isključivo (*ts* se pojavljuje i na granici osnove i sufiksa *-ski* (npr. *govētski*), a *lj* isključivo na granici osnove i sufiksa jd. I *-ju* (*-jō*), kao u gornjem primjeru jd. I *siṭjō*). To nije slučajno. Što se tiče skupina *ts* i *tš*, jasno je da je tu riječ o izostajanju stapanja *ts > c* i *tš > č* motiviranom očuvanjem morfemske granice, jer se to stapanje ipak provodi u primjerima poput *počukria* i *prēčednik*, gdje tvorbena veza između npr. *prēčednik* i *sidēti* nije tako jasna kao ona između npr. *poṭšiti* i *šiti*. Što se pak tiče sufiksa jd. I *-ju* (*-jō*), tu je pak riječ o nedosljednom provođenju druge jotacije (vidi poglavlje 2.2.2.).

zvučnih i bezzvučnih konsonanata neutralizira u korist bezzvučnih (npr. mn. G *dḡff* prema mn. N *dḡva*, *ḡbit* prema jd. G *ḡbēda*). Redovito se provode jednačenje po zvučnosti (npr. ž. *slātka* prema *slādak*), jednačenje po mjestu tvorbe (npr. jd. I š *čḡvḡkim*, *reščḡsātḡ*) i ispadanje konsonanata (npr. jd. G *ḡ_tḡga*, *ḡtākātḡ*). Međutim, u pažljivom govoru jednačenje po mjestu tvorbe i/ili ispadanje konsonanata mogu izostati kod prijedloga *iz*, *ḡd*, *v* i *z* (npr. jd. G *is_štālḡ*, jd. L *v_vlḡky*, jd. I *s_čḡćy*) kao i kod odgovarajućih prefiksa te kod prefiksa *rež-* (npr. *isčāčkatḡ*, *ḡddḡgnatḡ*, *reščḡćḡ*).²⁰ U tim slučajevima dva ista konsonanta mogu stajati jedan uz drugi. Najčešće su takve skupine *dd*,²¹ *ss* i *vv*, a rjeđe, kad izostane samo ispadanje konsonanata, pojavljuju se i *šš*, *žž* i *śś* (npr. *reščḡsirtḡ*, *ižžḡtḡ*, *iščḡpātḡ*). Ispred konsonanta konsonant *n* i skupina *jn* u slobodnoj su varijaciji (npr. *āñcuk* ili *āñcuk* ‘odijelo’).

U kontekstu kajkavskog narječja draganički se, zajedno s ostatkom plješivičko-ozaljskog dijalekta te nekim vukomeričko-pokupskim²² govorima, izdvaja postojanjem opreke između postalveolarnih („tvrdih“) i alveolo-palatalnih/prepalatalnih („mekih“) afrikata *č* i *ć*, kod nekih govornika i *ž* i *ź*, te osobito frikativa *š* i *ś* te *ž* i *ź* (npr. *dvḡriśḡ*, *ružḡtḡ* ‘krúniti, skidati zrnje s klipa kukuruza’). Manji broj govornika rođenih poslije Drugog svjetskog rata ipak nema te opreke.

Konsonant *v* frikativ je i zvučni parnjak bezzvučnom *f*. Unatoč tomu, kod nekih se govornika ponekad ne jednači po zvučnosti, nego ostaje *v* i ispred bezzvučnih konsonanata (npr. s. *mḡfkḡ* ili *mḡvkḡ* prema *mḡvak*). Razlog bi tomu moglo biti to da se ispred konsonanta može izgovoriti kao sonant, no to treba provjeriti. Iza vokala *u* konsonant *v* može se izgovoriti kao neslogotvorni vokal *u* (npr. *čḡuatḡ*). Paralelno tomu konsonant *j* može se iza vokala *i* izgovoriti kao neslogotvorni vokal *i* (npr. *polḡiātḡ*), a tako se redovito izgovara na kraju sloga (npr. komp. *nāivḡćḡ*).

²⁰ Ovo izostajanje jednačenja po mjestu tvorbe i ispadanja konsonanata očito je, poput izostajanja stapanja *ts* > *c* i *tš* > *č*, motivirano očuvanjem morfemske granice.

²¹ To nije geminata, odnosno jedan dugi *d* s jednim produženim zatvorom i jednom eksplozijom, nego zaista skupina sastavljena od dva *d*, od kojih svaki ima vlastiti zatvor i vlastitu eksploziju.

²² Uvriježeni je naziv toga dijalekta *vukomeričko-pokupski*, s č. Ovdje ga nazivam *vukomeričko-pokupski*, s č, slijedeći prijedlog Anite Celinić i Marine Marinković (2021: 174 bilješka 6), koje tvrde da je pridjev *vukomerički* najvjerojatnije motiviran imenom mjesta Vukomerić, pa bi trebao glasiti *vukomerički*.

Konsonant *h* izgovara se različito: u Lugu sam zabilježio glotalni *h*, u Lazini kod jednoga govornika velarni *x*, a kod dva možda faringalni *ħ*, no to treba provjeriti.

Konsonant *l* palatalizira se ispred prednjih vokala. Kod nekih govornika rođenih nakon Drugog svjetskog rata u tom se položaju on izgovara kao palatalizirani dental *l'*, glas sličan, ali ne jednak palatalu *ʎ* (npr. *bòl'ęst* ≠ pz. jd. 3. *nazîvʎę*). Kod drugih govornika, mahom rođenih prije Drugog svjetskog rata, ali i kod nekih mlađih od toga, ispred prednjih vokala dolazi do neutralizacije *l* i *ʎ* u korist *l* – u izgovoru se, doduše, pojavljuju i palatalizirani dental *l'* i palatal *ʎ*, no ne uvijek na etimološkim mjestima (npr. *bòl'ęst* ili *bòlęst* = pz. jd. 3. *nazîvʎę* ili *nazîvʎę*). U ostalim položajima – ispred stražnjih vokala i na kraju sloga – konsonant *l* obično se izgovara kao velarizirani dental *ɫ* (usporedi npr. prid. r. *bîɫ*, s. *bîɫo* i mn. m. *bîɫi*),²³ no može se, najčešće ispred *a*, javiti i nevelarizirani *l*.

Konsonant *n* palatalizira se pak samo ispred vokala *i*. U većini primjera on se u tom položaju izjednačio s palatalom *ɲ* kod svih govornika (npr. *divaɲiti* 'govoriti', *šęɲica*). U nekolicini pak primjera nije se izjednačio s *ɲ*, nego se kod najstarijih govornika izgovara kao palatalizirani dental *n'* (npr. pz. mn. 3. *n'isų*), a kod ostalih kao nepalatalizirani *n* (npr. pz. mn. 3. *nīsų*).²⁴

2.2.2. Dijakronija

Što se podrijetla draganićkih konsonanata tiče, ovdje je dovoljno osvrnuti se na palatale, na **x* i na neke konsonantske skupine, budući da kod ostalih polaznih konsonanata nije bilo značajnih promjena. Polazišni je sustav zapadnojužnoslavenski: **p*, **b*, **t*, **d*, **tʰ*, **dʰ*, **k*, **g*, **s*, **z*, **š*, **ž*, **x*, **c*, **č*, **m*, **n*, **ń*, **l*, **ɫ*, **r*, **rʲ* i **j*.

Glede palatala, polazni **tʰ* dao je *ć*, dok je polazni **dʰ* dao *j* (npr. *svęća*, *męja*). Polazna skupina **št* dala je *ś* (npr. *gųśęr*). Polazni **r* dao je *rj* ili *r*, s mnogo dvostrukosti (npr. *bųrja*, pz. jd. 1. *òrjęm* ili *òręm*, *zęrja*). Druga jotacija provodi se nedosljedno: polazni **tʰj*, **dʰj*, **stʰj*, **sʰj* i **lʰj* ponekad su dali *ć*, *ǰ*, *ś*, *ś* odnosno *ɫ* (npr. *ćędan*, *roǰąk*, *l'isę*, *paśąk* 'napasnik', *zęlę*), a ponekad *tj*,

²³ Velarizirani izgovor konsonanta *l* vjerojatno je razlog zašto, za razliku od ostalih dentala, ne uzrokuje promjenu **ō > ę*.

²⁴ Palatalizacija konsonanta *n*, dakle, za većinu je govornika tek dijakronijska pojava. Ipak sam odlučio o njoj govoriti u poglavlju o sinkroniji kako bi ju bilo lakše usporediti s palatalizacijom konsonanta *l*, koja jest sinkronijska pojava.

dj, stj, sj odnosno *lj* (npr. *smęjtję, pęsudję, tęstję* ‘tijesto’, *klęsję*, jd. I *siljō*). Isto vrijedi i za umetanje *l*: polazni **pʲj, *bʲj, *mʲj* i **vʲj* ponekad su se odrazili kao *pł, bl, mł* odnosno *vł*, a ponekad kao *pj, bj, mj* odnosno *vj*, s mnogo dvostrukosti (npr. *bębłj* ili *bębjj, grębłę* ili *grębję*). Jedino je polazni **nʲj*, čini se, redovito dao *n* (npr. *kęręnę*). Druga jotacija izostaje isključivo na morfemskoj granici, i to najčešće kod zbirnog sufiksa *-je* (ali npr. *grężę, tęśę*), kod posvojnog sufiksa *-ji* i kod sufiksa jd. I *i*-promjene *-ju (-jō)*.

Najsloženiji su odrazi polaznih **žd, *ždʲj, *zdʲj* i **zʲj*. Po njima se različiti draganićki govori veoma razlikuju, čak i unutar istog govornog tipa. Stanje je, koliko sam ga dosad istražio, prikazano u sljedećoj tablici.

Tablica 4. Odrazi skupina **žd, *ždʲj, *zdʲj* i **zʲj* u draganićkome

		odrazi <i>*žd, *ždʲj, *zdʲj</i> i <i>*zʲj</i> po naseljima			
		Če, La	Gu	Lu	VŠ
riječi	<i>*droždʲje</i> (?) ²⁵	ž	– (?) ²⁶	n/p	ž
	<i>*grozdʲje</i>	ž	ž	ž	ž
	<i>*mæždæc</i> ³	ž	ž	n/p	ž
	<i>*moždani</i>	ž	ž (?)	ž	ž
	<i>*ružđiti</i>	ž	n/p	ž	n/p
	<i>*roždʲje</i>	– ²⁷	– ²⁷	– ²⁷	ž
	<i>*želēzʲje</i>	zj	zj	n/p	zj

Če – Čeglji, Gu – Guci, La – Lazina, Lu – Lug, VŠ – Vukšin Šipak, – – riječ ne postoji, n/p – riječ nije potvrđena, (?) – nesigurno

²⁵ Ili **droždę*. Taj je leksem u psl. dolazio u više morfoloških varijanti (vidi Trubačev 1978: 128–129). Lazinski *drężę* s obzirom na svoj naglasak najlakše se izvodi iz mn. imenice **drožda*, tuškanski *drʷężę* pak, opet s obzirom na svoj naglasak, iz zbirne imenice **droždʲje*. U Vukšin Šipku nalazimo *drųżę*, koji se ne uklapa lako ni u jedno od toga dvoga: ako je riječ o **drožda*, odakle dužina; ako je pak riječ o **droždʲje*, zašto naglasak nije kao u *ruųżę* < **roždʲje* (usp. tuškanski *drʷężę* < **droždʲje* = *rʷężę* < **roždʲje*)? Možda je riječ o ukrižavanju toga dvoga: naglasak bi bio iz **drožda*, a dužina iz **droždʲje*.

²⁶ *Tripinę* (?). U Lazini je *drężę* ‘talog zaostao nakon uklanjanja masulja iz spremnika’, a *tripinę* ‘kom, ostatci masulja iz kojeg je prešanjem istisnuta sva tekućina’. Moguće je da je tijekom istraživanja u Gucima došlo do nesporazuma i da je i tamo značenje ovih riječi jednako kao u Lazini. U svakom slučaju, odraz polaznog **droždʲje* nije zabilježen.

²⁷ *Rizińę*.

Jasno je da je u Čegljima i Lazini odraz svih tih polaznih skupina, kad god se druga jotacija provodi, *ž* (ne provodi se u primjeru *želēž²⁸je, pa ondje polazni *z²j daje *zj*). Što se Vukšin Šipka tiče, čini se da su ondje polazni *žđ i *žđ²j dali *ž*, dok je polazni *zd²j dao *ž* – za polazni *zd²j, doduše, postoji samo jedan primjer.²⁸ Stanje je u Gucima između tih dvaju polova i ne da se opisati nikakvim pravilom. Kakvo je stanje u drugim naseljima, tek treba ustanoviti.

Glede *x, on se u nekim slučajevima izgubio, a u nekima očuvao. U skupinama *xl i *xr on je ispaao te su ostali samo *l* i *r* (npr. pril. *lādñj*, *rañlītj*).²⁹ Skupine *xt i *xk dale su *ft* i *fk* (npr. *pl̥q̥fta*, s. *lāfkq*). To se najvjerojatnije dogodilo preko međufaze *vt i *vk, što se vidi po oblicima dotičnih riječi s nepostojanim *a* (npr. mn. G *pl̥q̥vat*, *lāvak*). Skupina *xv dala je *f* (npr. *fāḷta*, *fāḷt*). U nekoliciini je slučajeva *x dao *f* na kraju riječi, najčešće iza *u* (npr. *t̥b̥uf* prema jd. G *t̥b̥uḥa*), no i iza *i* u nastavku mn. G pridjevsko-zamjeničke deklinacije (npr. mn. G *tēf*, mn. G *st̥q̥rif*). I to se možda dogodilo preko međufaze *v. Što se preostalih slučajeva tiče, u nekima se od njih *x redovito čuva (npr. *hāḷa*), a u nekima se fakultativno gubi (npr. *hiḷa* ili *lḷa*). Na mjesto izgubljenoga *x mogu se umetnuti *j* ili *v* (npr. *kīḷavica*, *kūḷar*, o izgovoru konsonanata *j* i *v* u tom položaju vidi poglavlje 2.2.1.). Različiti govori i različiti govornici razlikuju se po čistoći gubljenja *h*. Najviše primjera gubljenja *h* zabilježio sam kod govornika iz Luga i Vukšin Šipka, a najmanje kod govornika iz Lazine.³⁰ Gubljenje je češće kod starijih govornika nego kod mlađih, a postoje i druge naznake da je nekad bilo češće, npr. pojedini primjeri protetskoga *h* (npr. *halāt*, *hāḥma*, *hiñe*), koji bi mogli biti rezultat hiperkorekcije.

Glede konsonantskih skupina, vrijedi istaknuti skupinu *čr. Kad je *r slogotvoran, ta se skupina očuvala (npr. *č̥f̥f*, *č̥f̥n*), a inače se u nju umetnuo *a* te je dala *čar* (npr. *čarēp*, *čarēvq*). Što se ostalih skupina tiče, mnoge su se pojednostavile (npr. *čēḷa*, *tlca*), a od drugih promjena ističem metatezu *skv* > *ksv* (*biksvīt*, *brēksva*).

²⁸ Vjerojatno je razvoj tekao *grozd²je > *grozdje > *grozje > *gruḷžē*; dakle, polazni *zd²j dao je *ž* preko *zj (to što se u *žēḷižjē* čuva skupina *zj* ne opovrgava ovo objašnjenje jer se, kao što je rečeno, druga jotacija ne provodi dosljedno).

²⁹ Trag ispaloga *x vidi se u obezvučenju završnih zvučnih konsonanata u prijedlozima i prefiksima dodanima na riječi koje su počinjale dotičnim skupinama (npr. *islādītj*, *qtrañlītj*).

³⁰ To je u skladu s glotalnim izgovorom konsonanta *h* u Lugu, a velarnim i možda faringalnim u Lazini.

2.3. Prozodija

2.3.1. Sinkronija

Draganički ima slobodno mjesto naglasaka i opreku po tonu samo na dugim vokalima. Drugim riječima, ima tronaglasni sustav, s tri naglasaka: jednim kratkim, ' (npr. *kòl'èni*), i dvama dugima – silaznim ili cirkumfleksom, ^ (npr. *têlò*), i uzlaznim ili akutom, ~ (npr. *vrême*). Opreka po tonu neutralizira se na kraju riječi u korist cirkumfleksa: u posljednjem se slogu ne može pojaviti akut. Kod većine riječi naglašen je samo jedan slog. Kod nekih složenica – većinom, ali ne isključivo njemačkog podrijetla – te kod komparativa naglašena su dva (npr. *nòrhâus* 'umobolnica', *vêšmašina*; *pâmtivêk*, *přžgospâ* 'kokica'; *nâibôlî*, *nâil'êpsî*).³¹

Ta se tri naglasaka ne izgovaraju uvijek u skladu sa svojim nazivima, koje upotrebljavam jer su tradicionalni i dobro poznati.

Kratki se naglasak može ostvariti kratko, ali i tromo, to jest produženo, ~ (npr. *mâtî*, prid. r. ž. *rêkla*). Duljenje kratkog naglasaka najčešće je i najizrazitije na samoglasnicima *ê* i *a*:³² u neposljednem se slogu *ê* i *a* pod kratkim naglaskom dulje gotovo redovito. Nerijetko se mogu izgovoriti potpuno dugo, pri čemu se njihov naglasak, čini se, izjednačuje s akutom, no to treba provjeriti. Često se ipak izgovaraju samo poludugo, a ponekad i kratko.

Cirkumfleks se pak osim silazno može izgovoriti i ravno ili uzlazno-silazno, veoma slično akutu, no opet, čini se, različito od njega. Ti se nesilazni ostvaraji cirkumfleksa pojavljuju pod utjecajem uzlazne rečenične intonacije: ispred pauze ili pri isticanju riječi.

Akut se pak zapravo ne izgovara uzlazno, nego ravno ili blago silazno (u opreci prema cirkumfleksu koji je oštro silazan). Izgovor akuta u Čeglji-ma specifičan je u odnosu na druga draganička naselja: ondje slog iza sloga s akutom ima izrazitu silaznu intonaciju, pa akut ponekad zvuči kao dvo-

³¹ Vrijedi istaknuti primjer *mlâdizêña*. Danas njegov genitiv jednine glasi *mlâdizêñe*, što tu riječ čini samo još jednom složenicom s dva naglasaka. No arhaični genitiv jednine *mlâdiga žêñe*, kojega se izvorni govornici sjećaju premda ga ne upotrebljavaju, ukazuje na to da je nekada taj leksem bio sintagma, *mlâdi žêña*. To je, ako pogledamo još dalje u prošlost, najvjerojatnije sekundarno: izvorna složenica *mladizêña, koja odgovara standardnome *mladoženja*, reanalizirana je kao sintagma *mlâdi žêña*.

³² Za to vjerojatno postoje dva razloga, fonološki i fonetski. Fonološki je razlog to što se dugi *ê* i *a* izgovaraju veoma različito od kratkih (vidi poglavlje 2.1.1.), pa se kratki mogu produžiti bez opasnosti da se stope s dugima. Fonetski je razlog to što su *ê* i *a* kao najotvoreniji vokali najskloniji duljenju.

struki naglasak (npr. pz. jd. 3. *pomĩššā*). Drugdje je zanaglasni slog iza akuta jednostavno nizak i akut nikad ne zvuči dvosložno.

U prozodiji usklikā i vokativa mogu se javiti pojave kojih nema kod ostalih riječi (npr. dugi šva i akut u posljednjem slogu u uskliku *ā?* ‘ha?’). Vrijedi pobliže se osvrnuti na vokativ. Razlikuju se dva vokativa, koja ću zvati blagi i oštri. Prozodija je blagog vokativa ovakva: ako je riječ naglašena kratkim naglaskom, on se uvijek ostvaruje kratko, nikad tromo, i uzlazne je intonacije; završni je samoglasnik riječi dug i visokog ravnog tona, što bilježim znakom za akut iznad znaka za dužinu (npr. V *Kātō!* od *Kāta*). Prozodija je pak oštrog vokativa ovakva: ako je riječ naglašena kratkim naglaskom, on se također uvijek ostvaruje kratko, nikad tromo, i oštro je silazne intonacije; završni samoglasnik riječi nema posebnih prozodijskih obilježja (npr. V *snāha!* od *snāha*). Ako se oštri vokativ tvori nastavkom *-e*, kratki se naglasak zamjenjuje cirkumfleksom, koji je također oštro silazan (npr. V *Štēfe!* od *Štēfa*).

Draganički ima dobro očuvan paradigmatički sustav mobilnog naglasaka: naglasak može biti različit u različitim gramatičkim oblicima iste riječi, pri čemu različite skupine riječi – naglasne paradigme – imaju različite obrasce smjene naglasaka. Temeljne su naglasne paradigme A (npr. *krāva*, jd. G *krāvē*, A *krāvū*, I *krāvū*), B (npr. *kāva*, jd. G *kavē*, A *kāvū*, I *kavō*) i C (npr. *rūka*, jd. G *rukē*, A *rūky*, I *rukō*). Detaljan pregled smjena naglasaka u draganičkome govoru najbolje je učiniti u sklopu opisa draganičke morfologije, stoga taj zadatak ostavljam za neki drugi rad. Od detalja ću ovdje spomenuti samo prelazak naglasaka na proklitiku, koji je živ kod zamjenica (npr. jd. A *tō* – *nā_tj*, jd. L *tēm* – *nā_tim*, jd. G *mēnē* – *ōd_mēnē*), a i kod drugih vrsta riječi ima nemalo njegovih ostataka (npr. *nā_livo*, *nā_misał*, *nā_poļu*, *pōd_vęčer*).³³

2.3.2. Dijakronija

Što se podrijetla naglasaka tiče, draganička akcentuacija može se izvesti iz osnovne kajkavske akcentuacije kakvu je ustanovio Stjepan Ivšić. Značajnih odstupanja od osnovne kajkavske akcentuacije u smislu izostanka neocirkumfleksnog i neoakutskog duljenja nema (npr. *govēdina*, prid. r. *pošēkał*, mn. N *vretēna*, mn. I *s_kōlĩ*): taj se izostanak pojavljuje tek u nekolicini primjera (npr. određeni pridjevi *kukurūznj*, *šęńičnj* i *žęlęznj* te imenica *svādba*, a za nju to čak ne vrijedi u cijelom Draganiću jer u Čegljima ona glasi *svędba*).

³³ Ti ostatci prelaska naglasaka na proklitiku redovito imaju priloško značenje i moguće ih je analizirati kao priloge, sraslice.

Draganićka skupina govora spada u Ivšićevu prvu skupinu. U odnosu na najstarije stanje u toj skupini za sve su draganićke govore karakteristične sljedeće dvije promjene:

1. Povlačenje kratkog naglaska s posljednjeg sloga.³⁴ Pri tome je na nekadašnjoj prednaglasnoj kraćini nastao kratki naglasak (npr. *vodā > vòda), a na nekadašnjoj prednaglasnoj dužini akut (npr. *vīnó > vīnī).

2. Kraćenje preostalih prednaglasnih dužina, onih na koje se nije povukao naglasak (npr. mn. N *sūsēdi > susēdī prema *sūsēt > sūsīt).³⁵

U jednome, sudbini osnovnoga kajkavskog akuta, govor Čegalja odskaka od ostalih draganićkih govora: u Čegljima je osnovni kajkavski akut očuvan kao akut (npr. red. *ūṣmī, tūṣī*), dok je u ostalim draganićkim naseljima dao cirkumfleks (npr. red. *ōsmī, tūī*), a akut nastaje samo povlačenjem naglaska na prednaglasnu dužinu (vidi gore)³⁶ (i u Čegljima je, naravno, osnovni kajkavski akut dao cirkumfleks u posljednjem slogu uslijed neutralizacije tonske opreke u tom položaju (vidi poglavlje 2.3.1.), a akut nastaje i povlačenjem naglaska na prednaglasnu dužinu). Čeglji, dakle, spadaju u Ivšićev tip I₅, a ostala draganićka naselja u tip I₆ (vidi Ivšić 1936: 80).

Pojedini draganićki govori razlikuju se po naglasku pojedinih riječi ili kategorija riječi. I opet od ostalih najviše odskaku Čeglji. Ondje u infinitivu glagola sa sufiksom *-na-* nalazimo naglasak tipa *dignatī, krēnātī*, dok je drugdje *dignatī, krēnatī* (< *krēnati). Također, u Čegljima pri prelasku nagla-

³⁴ Kratki naglasak na posljednjem slogu ipak nalazimo u nekim posuđenicama (npr. *ofīrant* 'udvarač').

³⁵ U nekim se slučajevima čini kao da se i na te dužine povukao naglasak te je nastao akut, no tu je u stvari riječ o ujednačavanju (npr. jd. G *prēzida* ujednačeno je prema jd. N *prēzīt* i supostoji uz izvorni naglasak *prēzida*). Stanje je što se toga tiče veoma raznoliko. Naglasak je redovito ujednačen u množini prezenta (npr. pz. mn. 1. *živemō* ujednačen je prema pz. jd. 1. *živem*; izvorni se naglasak *živemō* još čuva, no veoma je rijedak) i imperativa (npr. imp. mn. *kōsitē* ujednačen je prema imp. jd. *kōšī*; izvorni naglasak nisam zabilježio), dok kod imenica tipa *prēzīt* stanje varira od imenice do imenice: neke imaju samo stari naglasak (npr. *zāstīr*, jd. G *zastēra* 'pregača'), neke samo novi (npr. *prēglēt*, jd. G *prēglēda*), a neke, kao *prēzīt*, oba. Stari je naglasak češći kod starijih govornika nego kod mlađih, a neovisno o tome bolje se čuva kod češćih riječi (npr. *sūsīt*) ili riječi povezanih s tradicionalnim načinom života (npr. *zāstīr*) nego kod rjeđih ili onih povezanih sa suvremenim načinom života (npr. *prēglēt* – mnoge od takvih vjerojatno su preuzete iz standardnog hrvatskog).

³⁶ Čini se da se nesilazni ostvaraji cirkumfleksa (vidi gore) u tim govorima ne mogu tumačiti kao fakultativno čuvanje osnovnoga kajkavskog akuta, jer ih nalazimo i na mjestu osnovnoga kajkavskog cirkumfleksa (npr. pz. jd. 1. *dēlam*, prid. r. ž. *vēsila*, gdje je znakom za akut označen nesilazni izgovor cirkumfleksa o kojem je ovdje riječ).

ska na proklitiku kod zamjenica nalazimo naglasak tipa *nôq̃ mę*, dok je drugdje *nq̃ mę* (< **nā mę*).

3. Morfologija

Ovdje ću draganićku morfologiju prikazati samo ukratko, a njezin detaljan opis ostavljam za neki drugi rad.

3.1. Imenice

Deklinacija imenica u draganićkome prikazana je u sljedećoj tablici.

Tablica 5. Deklinacija imenica u draganićkome

-		<i>a</i> -promjena	<i>e</i> -promjena	<i>i</i> -promjena
jd.	N	m -Ø, -ø, -ę s -ø/-i/-ę, -ę	-a	-o
	A	m =N, ³⁷ =G ³⁸ s =N	-u	
	V	=N	-ø, -ę, =N	
	G	-a	-ę	-i
	D	-u	-i	
	L			
	I	-im	-u (-ô)	
mn.	N	m -i s -a	-ę	-i
	A	m -ę s =N		
	V	=N		
	G	m -øf/-if (-ôf/-êf), -i, -Ø s -Ø, -i, -if	-Ø, -i, -if	-i, -if (-êf)
	D	-im (-ô ^h m/-ê ^h m)	-am	(-ê ^h m)
	L	-i (-ê)	-a	(-ê)
	I	-i, -mi	-ami, =L	-jami

/ – varijante nastavaka bez prijeglasa/s prijeglasom, () – varijante nastavaka koje se pojavljuju pod naglaskom

³⁷ Za neživo.

³⁸ Za živo.

Unutar *a*-promjene razlikuju se jednakosložna i nejednakosložna promjena. Nejednakosložnoj promjeni pripadaju imenice srednjeg roda na *-e*, s prošircima *-en-* i *-et-* (npr. *vrēme* – G *vrēmēna*; *dēte* – G *ditēta*) i muška osobna imena i neke opće imenice muškog roda koje se odnose na osobe na *-o* i *-e*, s proširkom *-et-* (npr. *Pêṛo* – G *Pêṛeta*,³⁹ *rôžo* – G *rôžeta*; *Tõne* – G *Tõneta*, *kùme* – G *kùmeta*).

Uz brojeve „dva“, „tri“ i „četiri“ dolazi množina (npr. *dvḡ brātī*, *dvē sēla*). Iznimno u primjeru *tēlētī* uz broj dva nalazimo poseban oblik, koji bi po podrijetlu mogao biti ostatak dvojine.

Ističem postojanje vokativa. Vokativ ima poseban nastavak samo u *e*-promjeni,⁴⁰ i to samo kod osobnih imena (muških i ženskih) i nekih općih imenica koje se odnose na osobe. Nastavak *-o* uglavnom se pojavljuje kod blagog, a *-e* kod oštrog vokativa. Kod ostalih imenica vokativ je oblikom jednak nominativu, no obilježava ga specifična prozodija (vidi poglavlje 2.3.1.).

Prijeglas, dodatno usloženjen promjenom **ö* > *e*, pokazuje jaku tendenciju pojednostavljenja. Izvorno stanje, s tri varijante nastavka, čuva se samo u nominativu jednine srednjeg roda: *-e* iza palatala (npr. *sūnce*), *-i* iza dentala izuzev *l* (npr. *mēstī*) i *-o* iza ostalih konsonanata (npr. *mlēko*). U ostalim oblicima dolazi do više ili manje potpunog poopćenja jedne od tih triju varijanata nastavka.⁴¹

³⁹ Pa i *Tītṛo* – G *Tītēta*.

⁴⁰ Nominativi nekih imenica *a*-promjene muškog roda na *-e* spomenutih u prethodnom odlomku (npr. *dēde*, *tēče*) po podrijetlu su vokativi s nastavkom *-e*.

⁴¹ Više o tome vidi u Mužek 2023: 108–109.

3.2. Pridjevi, zamjenice i brojevi

Deklinacija pridjeva i zamjenica u draganičkome prikazana je u sljedećoj tablici.

Tablica 6. Deklinacija pridjeva i zamjenica u draganičkome

-		m	s	ž
jd.	N	-i (-ê, -î), -Ø, -aj	-o/-i/-e (-ô/-ê)	-a
	A	=N, ⁴² =G ⁴³		-u (-ô)
	V	=N		=N
	G	-iga (-êga, -êga)		-e
	D	-imu (-êmu, -êmu)		-i (-ê)
	L	-im (-êm, -êm)		
	I	-im (-êm)		
mn.	N	-i (-ê)	-a	-e
	A	-e		
	V	=N		
	G	-if (-êf, -êf)		
	D	-im (-êm, -êm)		
	L	-i (-ê, -ê)		
	I	-imi (-êmi -êmi)		

/ – varijante nastavaka bez prijelasa/s prijelaskom, () – varijante nastavaka koje se pojavljuju pod naglaskom

U nominativu jednine muškog roda nastavak -aj pojavljuje se kod pokaznih zamjenica (npr. *òvaj, tòi, ònai*), i to još uvijek samo fakultativno, premda su varijante s nastavkom -Ø (npr. *òf, tòi, òn*) već arhaične. Ostale zamjenice i pridjevi imaju nastavke -Ø i -i. Vrijedi istaknuti da barem u Lazini nastavci m. jd. N i mn. N -i glase -ê kad su pod naglaskom (npr. m. jd. N *muškê*, m. mn. N *tê*). Taj je e na mjestu polaznog *i najvjerojatnije nastao analogijom prema padežima u kojima prema naglašenom e (< *ě) u nenaglašenom slogu uslijed neutralizacije (vidi 2.1.1.) dolazi i (npr. mn. G *òvif, ònif* prema *têf*; onda je analogijom prema mn. m. N *òvi, òni* dobiven mn. m. N *tê* umjesto *ti).

⁴² Za neživo.

⁴³ Za živo.

Što se pridjeva tiče, razlikuje se neodređeni i određeni vid. Neodređeni i određeni vid pridjeva razlikuju se po obliku samo u nominativu jednine muškog roda: neodređeni ima nastavak -Ø, a određeni nastavak -i (npr. *zēļēn* – odr. *zēļēņi*). No i u drugim se oblicima oni razlikuju po naglasku (npr. ž. *zēļēna* – odr. ž. *zēļēna*). Opreka po vidu donekle je narušena te je kod nekih pridjeva određeni vid poopćen umjesto neodređenog ili, rjeđe, obratno (npr. samo određeni *māļi* ili samo neodređeni *dõbar*). Komparativ se tvori nastavcima -ji, rjeđe -ši, i -iji (-ēji) (npr. komp. *mlāji*, *lēpši* i *starēji*).

Glede zamjenica, nalazimo stegnute oblike posvojnih zamjenica *mōi* i *tvõi* te povratno-posvojne zamjenice *svõi* (npr. jd. G *mēga*, ž. *tvõ*, jd. G *tvē*). Vrijedi istaknuti stegnuti oblik nominativa jednine srednjeg roda (s. *mē*, *tvē*, *svē*).

Što se pak brojeva tiče, sklanjaju se glavni brojevi od jedan do četiri, i to kao pridjevi (npr. G *dvēf*, D *dvēm*, L *dvē*, I *dvēmi*). Viši su glavni brojevi nesklonjivi, no ostatci njihove sklonidbe čuvaju se u pojedinim izrekama i frazemima (npr. D u *Mūk dēvētīm oḡḡovārja.*, L u *na_pētj – šēstj*).

3.3. Glagoli

Konjugacija glagola u draganićkome složena je i bogata oblicima. Svi oblici tvore se dodavanjem nastavaka na jednu od dviju osnova, infinitivnu i prezentsku. Postoje četiri vrste infinitivnih osnova, predstavljene završetcima infinitiva:

1. *a*-infinitivi (završetak -*ati*)
2. *ē*-infinitivi (završetak -*ēti*)
3. *i*-infinitivi (završetak -*iti*)
4. Ø-infinitivi (završetci -*ti*/-*sti*/-*či*).

Postoje tri vrste prezentskih osnova, predstavljene završetcima prvog lica jednine prezenta:

1. *a*-prezenti (završetak -*am*)
2. *i*-prezenti (završetkom -*im*)
3. *ē*-prezenti (završetak -*ēm*).

Kod različitih glagola nalazimo različite kombinacije po jedne vrste infinitivne i po jedne vrste prezentske osnove. Kombinacije su dodatno usložnjene prošircima koji se mogu pojaviti ispred nastavaka infinitivne

odnosno prezentske osnove. Postojeće kombinacije, na osnovu kojih se razlikuju glagolske vrste, prikazane su u sljedećoj tablici.⁴⁴

Tablica 7. Glagolske vrste u draganičkome

glagolska vrsta	infinitivna osnova	prezentska osnova	primjer
1. <i>e</i> -glagoli	-ti/-sti/-ći	-ęm	měštj – mětęm
2. <i>e</i> -glagoli, <i>a</i> -razred	-ati		zvătj – zęvęm
3. <i>ne</i> -glagoli	-nati	-nęm	griznatj – griznęm
4. <i>ě/a</i> -glagoli	-ęti	-im	sidętj – sidim
5. <i>ě/a</i> -glagoli, <i>a</i> -razred	-ati		mučătj – mučim
6. <i>i</i> -glagoli	-iti		mislitj – mįslim
7. <i>a-je</i> -glagoli	-ati	-jęm	ręzatj – ręžęm
8. <i>a-a</i> -glagoli	-ati	-am	bębrătj – bębręm
9. <i>va</i> -glagoli	-qvati/-ęvati/-ivati/-ęvati/-avati	-ujęm	putivătj – putųjęm

Od infinitivne osnove tvore se infinitiv (nastavak -ti), supin (nastavak -t) i glagolski pridjev radni (nastavak -l; sklanja se kao pridjev po rodu i broju, ali od padeža ima samo nominativ, npr. prid. r. *pįsał*, ž. *pįsała*, mn. m. *pįsălŕj*). Kod glagola 5., 7., 8. i 9., fakultativno i 2. vrste od infinitivne se osnove tvori i glagolski pridjev trpni (nastavak -n; sklanja se kao pridjev po rodu, broju i padežu, npr. prid. t. *pįsan*, jd. G *pįsaniga*, ž. *pįsana*, jd. G *pįsanę*).

Od prezentske osnove tvore se prezent, imperativ i, kod glagola 1., 3., 4. i 6., fakultativno i 2. vrste, glagolski pridjev trpni. Ti su oblici prikazani u sljedećoj tablici:

⁴⁴ Podjela glagola na vrste temelji se na onoj koju je Mate Kapović iznio u svom članku *Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom (i šire)* (vidi Kapović 2018: 169–170).

Tablica 8. Oblici tvoreni od prezentske osnove u draganičkome

-	jd.				mn.				prid. t.
	pz.			imp.	pz.			imp.	
	1.	2.	3.		1.	2.	3.		
a-pz.	-am	-aš	-a	-aj	-amọ	-atẹ	-aju	-ajtẹ	-an
i-pz.	-im	-iš	-i	-i	-imọ	-itẹ	-iju	-itẹ	-jẹn
ẹ-pz.	-ẹm	-ẹš	-ẹ	-i	-ẹmọ	-ẹtẹ	-ẹju, -u	-itẹ	-ẹn, -jẹn

Nastavak trećeg lica množine prezenta -u pojavljuje se fakultativno kod glagola *lti* i njegovih izvedenica (npr. pz. mn. 3. *lɔɖu* ili *lɔɖɛɖu*, pz. mn. 3. *n̄ɔɖɔɖu* ili *n̄ɔɖɛɖu*) te kod glagola 9. vrste (npr. pz. mn. 3. *kupɔɖu* ili *kupɔɖɛɖu*). Ostali glagoli imaju samo nastavak -ẹju.

Zabilježio sam samo drugo lice imperativa, uz ostatke trećeg lica u izrekama (npr. *Nẹ bɔɖɔɖ tɪ pɔtɔɖɛɖɛnɪ!*, *Bɔk pɔɖɔɖ dɛɖɔ tɪ tɛɖɛkɛ!*).

Kod nekolicine glagola čuvaju se ostatci glagolskog priloga sadašnjeg tvorenog nastavcima -ẹć i -ɔć (npr. *pɔɖ mućɛć* ‘potiho’, *na stiiɛć*, *tak rɛkɔć*, *tɛɖɛć*). Češi su glagolski prilozii tvoreni nastavkom -ẹćki (npr. *lɛɖɛćki*).

Nalazimo i sljedeće složene glagolske oblike: perfekt (prid. r. i nesvršeni prezent glagola biti, npr. *lɔɖɔɖ jẹ*), futur (prid. r. i svršeni prezent glagola biti, npr. *lɔɖɔɖ bɔ*) i kondicional (prid. r. i čestica *bi*, npr. *lɔɖɔɖ bi*).

4. Klasifikacija i podrijetlo

Draganička skupina govora pripada plješivičkom poddijalektu plješivičko-ozaljskog dijalekta kajkavskog narječja. Premda je bilo mišljenja da je taj dijalekt po podrijetlu pokajkavljeni čakavski,⁴⁵ barem je za plješivički poddijalekt – iz razloga u koje ovdje neću ulaziti – jasno da to nikako ne može biti slučaj, već da je riječ o prijelaznom idiomu u kojem od samog njegova

⁴⁵ Vidi npr. Brabec 1964: 328–330, koji to tvrdi za cijeli plješivičko-ozaljski dijalekt, i Težak 1981: 321–327, koji to tvrdi samo za ozaljski poddijalekt, nasuprot plješivičkom. (Valja reći da Težak ozaljski poddijalekt definira nešto drukčije nego ja: on iz njega isključuje neke „ekavske“ govore koje ja u njega uključujem. O mom konceptu ozaljskog poddijalekta vidi u Mužek 2020: 192–195, gdje su ozaljski i plješivički poddijalekt nazvani ozaljskim odnosno prodindolskim tipom prigorskih govora.)

nastanka supostoje kajkavske i čakavske značajke, pri čemu prevladavaju kajkavske.⁴⁶

Ovdje ću se поближе osvrnuti na položaj draganičke skupine govora unutar plješivičko-ozaljskog dijalekta.

Plješivičko-ozaljski dijalekt dio je južnoslavenskog dijalekatskoga kontinuuma. Njegove granice zato nisu oštre: ni vanjske – one prema drugim kajkavskim, pa i nekajkavskim dijalektima – ni unutarnje – one između plješivičkog i ozaljskog poddijalekta.

Za početak, što se tiče vanjskih granica, malo je značajki vlastitih plješivičko-ozaljskom dijalektu kao cjelini, to jest zajedničkih i plješivičkom i ozaljskom poddijalektu, a različitih od značajki većine drugih kajkavskih dijalekata, barem onih susjednih plješivičko-ozaljskomu. To su sljedeće značajke:

Što se tiče vokalizma, to je nejednačenje zapadnojužnoslavenskog šva s jatom: umjesto toga, šva se barem djelomično čuva, ili se čuvao do razmjerno nedavno (usporedi npr. draganički *dānas* sa šišljavičkim *dēnēs*).⁴⁷

Glede konsonantizma, to je izostanak jednačenja konsonanata č i ć te postojanje konsonanata š i ž.

U prozodiji nema značajke koja bi plješivičko-ozaljski odvajala od svih drugih kajkavskih dijalekata. No od susjednog vukomeričko-pokupskog dijalekta (Draganiću najbliži govor koji pripada tomu dijalektu jest govor Rečice) razlikuje se izostankom Ivšičeve retrakcije na kraćinu (usporedi npr. draganički mn. N *oĉvīrkī* s rečičkim mn. N *oĉvirki*).

Što se morfosintakse tiče, to je sufiks *-na-* na mjestu zapadnojužnoslavenskog **-nȋ/*-ni-* (usporedi npr. draganički *māknatī* sa šišljavičkim *mēknūti*).⁴⁸

⁴⁶ Valja napomenuti da pod „kajkavskim“ odnosno „čakavskim“ značajkama ne mislim na značajke koje imaju svi kajkavski odnosno čakavski govori i samo oni, tj. na kajkavske odnosno čakavske alijetete – nije realno tražiti takvo što u dijalekatskom kontinuumu. Mislim na značajke koje ima većina kajkavskih, a manjina čakavskih govora (ili barem više kajkavskih govora nego čakavskih), i obratno. Isto vrijedi i kad govorim o bilo kojem drugom idiomu. U dijalekatskom kontinuumu najbolje je, smatram, idiome uspoređivati s njihovim susjedima.

⁴⁷ Jednačenje šva s jatom izostaje i u goranskom dijalektu (vidi Lončarić 1996: 76). Međutim, taj dijalekt nije susjedan plješivičko-ozaljskomu, stoga je ta značajka u lokalnom kontekstu karakteristična za plješivičko-ozaljski.

⁴⁸ Sufiks *-na-* na mjestu zapadnojužnoslavenskog **-nȋ/*-ni-* nalazimo i u nekim govorima zapadno od Varaždina, na Kalniku te u nekim istarskim govorima (vidi Celinić 2015: 54–55).

Uočljive su dvije stvari. Prvo, te su značajke, izuzevši postojanje konsonanata *ś* i *ž* te sufiks *-na-* na mjestu zapadnojužnoslavenskoga **-nq-/*-ni-*, arhaizmi. Drugo, četiri od tih pet značajki, sve osim izostanka Ivšičeve retrakcije na kračinu, imaju i neki susjedni govori svrstani u vukomeričko-pokupski dijalekt: govori smješteni uz Kupu od Brođana pa nizvodno do Zamršja, među koje spada i govor Rečice. Glavni razlog zašto ti govori nisu svrstani u plješivičko-ozaljski dijalekt jest što imaju Ivšičevu retrakciju na kračinu – jednu značajku, kojoj je za potrebe klasifikacije dana veća važnost nego ostalim četirima. Nema, dakle, mnogo razloga za svrstavanje plješivčkih i ozaljskih govora zajedno u jedan dijalekt, a govora sličnih rečičkomu odvojeno od njih u drugi.⁴⁹

Zatim, što se tiče unutarnjih granica, malo je značajki koje obuhvaćaju cijeli plješivički poddijalekt, a da ne obuhvaćaju i dio ozaljskoga, i malo značajki koje obuhvaćaju cijeli ozaljski poddijalekt, a da ne obuhvaćaju i dio plješivčkoga: mnoge plješivičke značajke nalazimo i u dijelu ozaljskih govora, a mnoge ozaljske i u dijelu plješivčkih. Uz to izglose tih značajki ne tvore uvijek snopove, premda i njih ima (najdeblji, dapače, prolazi upravo zapadnim granicama Općine Draganić). Zbog toga plješivički i ozaljski poddijalekt uglavnom postupno prelaze jedan u drugi, premda na mjestu toga najdebljeg snopa izoglosa postoji i određena razmjerno oštra granica između njih.

Draganička je skupina govora takoreći u središtu toga plješivičko-ozaljskog kontinuuma. Zato je, umjesto da se prvo usporedi plješivički poddijalekt s ozaljskim, a zatim draganička skupina govora s drugim plješivčkim idiomima, bolje odmah usporediti draganičku skupinu govora s njoj susjednim govorima, i plješivčkima i ozaljskima.

No ni jedni od tih govora nisu susjedni plješivičko-ozaljskomu, stoga je ta značajka u lokalnom kontekstu karakteristična za plješivičko-ozaljski.

⁴⁹ To je odlična ilustracija činjenice da su svi ti govori dio dijalekatskog kontinuuma u kojem nema oštih granica. Još je bolja ilustracija te činjenice to što te četiri značajke ne nestaju odjednom nakon Zamršja, nego samo jedna (sufiks *-na-* na mjestu zapadnojužnoslavenskoga **-nq-/*-ni-*), zatim još jedna nakon Koritinje (nejednačenje zapadnojužnoslavenskoga *š*va s *j*atom) i konačno posljednje dvije nakon Donje Kupčine (izostanak jednačenja konsonanata *č* i *ć* te postojanje konsonanata *ś* i *ž*). To znači da, kad bismo govore slične rečičkomu svrstali u plješivičko-ozaljski dijalekt, u Pokuplju bi bilo posve nemoguće između njega i vukomeričko-pokupskoga povući granicu koja ne bi bila barem djelomično proizvoljna.

U sljedećoj tablici uspoređujem govor Lazine kao predstavnika draganićke skupine govora s govorom Tuškana, koji pripada ozaljskom poddijalektu, i govorom Domagovića, koji pripada plješivičkomu.⁵⁰

Tablica 9. Usporedba govora Tuškana, Lazine i Domagovića

	promjene	Tušكاني	Lazina	Domagović
A. vokalizam	1. odraz dugog (i kratkog u manjem dijelu primjera) šva	<i>dān, māša</i>	<i>dān, māša</i>	<i>dēn, mēša</i>
	2. odraz kratkog šva	<i>dānas</i> (< *dānəs)	<i>dānas</i>	<i>dānas</i> (< *dōnas)
	3. odraz stražnjeg nazala i slogotvornog l	<i>rûkà – z_rukûm</i>	<i>rûʷka – z_rukuṵ</i>	<i>ruṵka – z_rukuṵ</i>
	4. promjena *ō > ę	<i>gōri, dōlī</i>	<i>gōri, dēlī</i>	<i>gęri, dęlī</i>
	5. akanje	<i>lōpāta, pojāta</i>	<i>lōpāta, pajāta</i>	<i>lāpāta, pajāta</i>
	6. jednačenje ē i ě	<i>bīēta mēēla</i>	<i>bīēta mēēla</i>	<i>bīēta mēēla</i>
	7. ikavizam u pz. glagola <i>jesti</i>	<i>jīm</i>	<i>jīem</i>	<i>jīem</i>

⁵⁰ Ta sam tri govora odabrao prije svega zato što ih najpodrobnije poznajem, zatim zato što su i Tuškani i Domagović veoma blizu Općine Draganić, dakle, riječ je o govorima susjednima draganićkoj skupini govora. Oni, naime, ne predstavljaju najbolje plješivičko-ozaljski dijalekatski kontinuum: dok je govor Domagovića unutar plješivičkog poddijalekta maksimalno različit od draganićkoga, govor Tuškana među najsličnijima mu je od svih ozaljskih govora: riječ je u stvari o govoru prijelaznom između ozaljskog i plješivičkog poddijalekta, premda nešto bližem ozaljskomu. Ako bismo željeli bolje predstaviti plješivičko-ozaljski kontinuum, trebali bismo na mjesto govora Tuškana staviti govor Požuna. Premda je taj govor zahvaljujući Stjepku Težaku dobro poznat, a i osobno sam ga istražio u sklopu projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju*, Požun je daleko od Draganića i zato sam se radije opredijelio za Tuškane. Više o govoru Požuna vidi u Težak 1981, a o govoru Tuškana i o njegovu odnosu prema požunskom u Mužek 2020.

	promjene	Tuškani	Lazina	Domagović
B. konsonantizam	1. odraz skupina *žđ, *ždʲ, *zdʲ i *zʲ	gr ^u ōžē, mōžanī	gruōžē, mōženī	gruōžē, mōžanī
	2. razvoj skupine *čr	čřf, čeriēšña	čřf, čariēšña	čřf, čriēšña
	3. palatalizacija <i>n</i> ispred <i>i</i>	šēnica	šēnica	šēnica
	4. razvoj skupina dvaju opstruenata	zīfka, pešñāk	zīpkā, pečñāk	kōpča ⁵¹
	5. gubitak konsonanta *x	āla	hāla	āla
C. prozodija	1. odraz polaznoga kajkavskog akuta	sūša	sū ^u ša	sūša
	2. rezultat povlačenja naglasaka	v ^u ōdā, vīnō	vōda, vī ⁱ nī	vōda, vīnī
	3. duljenje kratkih ě i ā	sēstī, stātī	sēstī, stātī	sēstī, stātī
	4. NC u tipu <i>posekel</i>	sēkał, lēgał	siēkał, lēgał	siēkał, lēgał
	5. NC u komparativima	vēćī	vēēćī	vēēćī
	6. naglasak glagola na <i>-na-</i>	dīgnatī, krēnātī	dīgnatī, krēnātī	dīgnatī, krēnātī
	7. naglasak <i>a</i> -prezenta	kōpāmō	kōpāmō	kapōāmū
	8. n. p. prid. t. na <i>-an</i>	iskopānā	iskopāna	iskapōāna
	9. n. p. C <i>ne</i> -glagola	vṛnātī – vṛnāl	vṛnatī – vṛnał	vṛnōātī – vṛnōāl
	10. naglasak na proklitici u A zamjenica	zā_mē (< *zā_mē)	zā_mē (< *zā_mē)	zoā_mē
D. morfologija	1. početni <i>i-</i> u izvedenicama glagola <i>iti</i>	izāitī, izāsał	izī ⁱ tī, izīsał	izī ⁱ tī, izīsał
	2. proširenost nastavka <i>-ēju</i>	pēkū pēčējū	pēčējū	pēkūō pēčējū
	3. poopćenje nepalatalne promjene kod zamjenice <i>on</i>	ž_nīm, k_nīm, ž_nīmī	ž_niēm, k_niēm, ž_niēmī	ž_niēm, k_niēm, ž_niēmī
	4. završni <i>-m</i> u jd. I <i>e</i> -promjene	ž_nūm	ž_nūō	ž_nūō

isprekidana crta – isto stanje kao u susjednom govoru, dvostruka crta – različito stanje nego u susjednom govoru, valovita crta – međustanje između susjednih govora

⁵¹ Tuškani *kōfča*.

Iz tablice je vidljivo da se u većini slučajeva govor Lazine u jednim značajkama slaže s govorom Tuškana (A1, B2, C1, C7, C8, C9 i C10), u drugima s govorom Domagovića (A2, A6, A7, B1, B3, B4, C2, C3, C5, D1, D3 i D4), a u trećima posjeduje vlastite značajke koje su na neki način između značajki govora Tuškana i Domagovića (A3, A4,⁵² A5 i C4) – rijetki su slučajevi u kojima se govori Tuškana i Domagovića međusobno slažu, a govor Lazine od njih razlikuje (B5, C6 i D2).⁵³ Sve je to odlična ilustracija stanja karakterističnog za dijalekatski kontinuum. Kontinuum postaje još očitijim ako u usporedbu uključimo ostale draganićke govore. Naime, što se tiče smještaja u plješivičko-ozaljskom dijalekatskom kontinuumu, draganićki govori nisu jedinstveni: ako taj kontinuum zamislimo kao lanac, onda različiti draganićki govori tvore različite karike u tom lancu. Tako se npr. govor Luga za razliku od govora Lazine podudara s govorom Tuškana u značajki A3 (Lug *z_rukû*), dok je u značajki B1, a na neki način i A6,⁵⁴ između govora Tuškana i govora Domagovića (Lug *grôže*, *măženj*; Lug *biĕla mēĭla*). S druge se strane govor Čegalja za razliku od govora Lazine podudara s govorom Domagovića u značajkama C1 (Čeglj *sūuša*), C6 (Čeglj *dignatj*, *křenatj*) i C10 (Čeglj *zōg_mē*). Dakle, govor Luga sličniji je govoru Tuškana nego što je govor La-

⁵² Glede te značajke, promjene *ō > ę, već se mnogo pisalo o uvjetima u kojima se ona provodi u različitim govorima (vidi npr. Ivić 1968: 61–64; Lončarić 1996: 79). Najtočnije ju je i najelegantnije opisati ovako: U draganićkome ona slijedi jedno pravilo: *ō > ę iza dentala izuzev *l* i iza palatala. U govoru Domagovića ona slijedi dva pravila, prvo, isto kao u draganićkom, i drugo: *ō > ę ispred prednjeg vokala u sljedećem slogu, osim iza labijala i *l*. Odatle razlike poput Lazina *ôbit* – Domagović *ĕbit*; Lazina *kôřen* – Domagović *kĕřen* ali Lazina prid. r. *lôvit* – Domagović prid. r. *lôvit*. Prvo pravilo hrani drugo, odnosno ę nastao od *ō djelovanjem prvog pravila uzrokuje promjenu *ō > ę po drugom pravilu, npr. Domagović *ĝĕtif* (Lazina, gdje ne djeluje drugo pravilo, *ĝotif*).

⁵³ U slučaju značajke D2 riječ je o zajedničkom arhaizmu govora Tuškana i Domagovića: govor Lazine proveo je jezičnu promjenu, zamjenu nastavka *-u* nastavkom *-ĕju*, a govori Tuškana i Domagovića očuvali su starije stanje jer nastavak *-u* još supostoji uz *-ĕju*. U slučaju značajke B5, a vjerojatno i C6, riječ je o neovisnoj usporednoj inovaciji: govor Lazine je taj koji je očuvao starije stanje, a govori Tuškana i Domagovića proveli su neovisno jedan o drugome istu jezičnu promjenu – ujednačavanje naglaska infinitiva prema naglasku većine oblika prid. r. (u Tuškanima se veoma rijetko može čuti i izvorno *kriĕnatj*).

⁵⁴ U govoru Tuškana dugi otvoreni *ĕ* jednači se s dugim zatvorenim *ē*, što u govoru Domagovića nije slučaj. U Lugu se oni također ne jednače, pa bismo to mogli tretirati kao značajku u kojoj se govor Luga podudara s govorom Domagovića, no izgovaraju se mnogo sličnije nego u govoru Domagovića – dapače, na rubu su jednačenja (vidi poglavlje 2.1.1.) – pa bismo to mogli tretirati i kao značajku u kojoj je govor Luga na pola puta između govora Tuškana i Domagovića.

zine, a govor Čegalja sličniji je govoru Domagovića nego što je govor Lazine. No opet su oba sličnija govoru Lazine, pa i jedan drugome, nego što je govor Luga sličan govoru Tuškana, a govor Čegalja govoru Domagovića.⁵⁵ Time se potvrđuje opravdanost svrstavanja svih mjesnih govora nekadašnje Plemenite općine Draganić u jednu, draganićku skupinu govora.

Od svih ovih značajki, ne osvrćući se na arhaizme, jedino su značajke B4 (Tuškani *zîfka*, *pešňâk*), C2 (Tuškani *vʷôdâ*, *vînô*) i C4 ako ju shvatimo kao potpuni izostanak neocirkumfleksa u tipu *posekel* (Tuškani *sêkal*, *l'ègal*) vlastite ozaljskom poddijalektu u smislu da ih, koliko mi je zasada poznato, ima u svim ozaljskim govorima, a ni u jednom plješivičkome. Isto tako jedino su značajke A2 (Lazina *dânas*), A4 (Lazina *gôrj*, *děljî*) i C2 (Lazina *vôda*, *vîjînjî*) u tom smislu vlastite plješivičkomu. Ostale značajke obuhvaćaju različite dijelove obaju poddijalekata onako kako je to gore prikazano na primjeru govorâ Tuškana, Lazine i Domagovića. Ipak, vidljivo je da su govori susjednih Tuškana i Luga međusobno manje slični, premda neznatno, nego govori udaljenih Luga i Domagovića,⁵⁶ stoga je upravo tu, na zapadnim granicama Općine Draganić, kuda prolazi najdeblji snop izoglosa u plješivičko-ozaljskom dijalektu, najbolje povući granicu između plješivičkog i ozaljskog poddijalekata.

Sjeveroistočna granica draganićke skupine govora, ona prema drugim plješivičkim idiomima, sasvim je sigurno manje oštra od jugozapadne, one prema ozaljskome poddijalektu, no govori s kojima draganićki graniči na sjeveroistoku nisu mi zasada dovoljno poznati da utvrdim koliko točno. Govor Domagovića, kao što je rečeno, u okviru plješivičkog poddijalekata najrazličitiji je od draganićkoga. Već je govor Petrovine, o kojem postoji nešto

⁵⁵ Lazina se podudara s Tuškanima u 7/26 značajki, s Domagovićem u 12/26 značajki, a u 4/26 značajki na pola je puta. Lug se podudara s Tuškanima u 7/25 značajki, s Domagovićem u 10/25 ili 9/25 (ovisno o tretiranju značajke A6) značajki, a u 3/25 ili 4/25 značajki na pola je puta. Čegljî se podudaraju s Tuškanima u 6/26 značajki, s Domagovićem u 15/26 značajki, a u 4/26 značajki na pola su puta. Lug se podudara s Lazinom u 23/25 ili 22/25 značajki, a u 1/25 ili 2/25 značajki na pola je puta između Lazine i Tuškana. Čegljî se podudaraju s Lazinom u 23/26 značajki. Lug se podudara s Čegljima u 20/25 ili 19/25 značajki. Dakle, govori Luga i Čegalja gotovo su dvostruko sličniji govoru Lazine nego što je prvi sličan govoru Tuškana, a drugi govoru Domagovića, a i njihova međusobna sličnost veća je, premda ne toliko jako, nego sličnost govora Luga s govorom Tuškana odnosno govora Čegalja s govorom Domagovića.

⁵⁶ Lug se podudara s Tuškanima u 7/25 značajki, s Domagovićem u 10/25 ili 9/25 (ovisno o tretiranju značajke A6) značajki, a u 3/25 ili 4/25 značajki na pola je puta.

podataka u literaturi, nešto bliži draganićkomu.⁵⁷ A govori Novaka Petrovinskih i Izimja, koji su mi zasada potpuno nepoznati, mogli bi dodatno premošćivati jaz između govora Domagovića i draganićkoga. Zato ih svako treba istražiti. Dobro bi bilo istražiti i govor Krašića. O njemu u literaturi postoje tek vrlo oskudni podatci,⁵⁸ no i oni su dovoljni da pokažu kako je od svih hrvatskih govora upravo govor Krašića najsličniji draganićkomu. Razlike između govora Krašića i draganićkoga na koje ti podatci ukazuju jesu da u govoru Krašića skupina *zd'j daje ž i u primjeru *grozd'je (Krašić *gróđe*), a ne ž kao u draganićkome, i da se u govoru Krašića *x gubi više nego u draganićkome (npr. Krašić *snāa*). To su, dakle, razlike sličnih razmjera kao one među različitim draganićkim govorima, pa bi se onda i govor Krašića možda moglo svrstati u draganićku skupinu govora (koju bi u tom slučaju trebalo nazvati krašićko-draganićkom). No na pitanja koliko točno ima razlika između govora Krašića i draganićkoga i može li ih se svrstati zajedno neće biti moguće odgovoriti bez istraživanja onog prvoga.

5. Ogledi govora

Slijedi nekoliko kraćih tekstova na po jednom predstavniku svakoga od četiriju govornih tipova draganićkoga, koji trebaju poslužiti kao ogledi govora.

Cilj mi je bio da tekstovi što vjernije prikažu stvarni govor. Zato su u načelu transkribirani i poštalice, zastajkivanja, ponavljanja i samoispravljanja. Iz istog je razloga transkripcija preciznija nego u ostatku rada, čak je i interpunkcija korištena fonetski: zarez označava najkraću pauzu, točka dužu, a trotočka najdužu (zastajkivanje), dok crtica označava naglo ubacivanje. Brzo izgovoreni, nerazumljivi dijelovi govora stavljeni su u kose zagrade.

Tekstovi su ipak djelomice uređeni. Kako bi se osigurala anonimnost, ispuštena su osobna imena. Kako bi se pak osigurala čitkost, ponegdje su ispuštena duža ponavljanja i samoispravljanja. Ta ispuštanja nisu posebno označena. Ponekad je veći dio teksta, kad to ne narušava smislenost cjeline, ispušten kako bi ostatak bio odgovarajuće dužine. To je označeno trotočkom u uglatim zagradama.

⁵⁷ Tako se prema Galiću i Liscu (2017: 131, 136, 137) govor Petrovine razlikuje od govora Domagovića, a podudara s govorom Lazine u značajkama A1 (Petrovina *dān*), A5 (Petrovina *lopāta*) i B2 (Petrovina *čarêšña*), a poput govora Lazine čuva i šva (Petrovina *dānəs*), koji se u govoru Domagovića izgubio.

⁵⁸ Vidi Brabec 1964: 330–333; Ivšić 1936: 61–62.

Navedeno je kojem govorniku pripada koji iskaz. Izvorni govornici označeni su slovom „G“ i pobrojani kako bi se sačuvala anonimnost. Ipak je, budući da je to važno za razumijevanje jezične slike Draganića, za svakog izvornog govornika navedeno u kojem naselju živi, u kojem je naselju rođen (ako je različito od onoga u kojem živi) i koje je godine rođen. Ispitivač, autor ovog rada, označen je slovom „I“. Ispitivačevi iskazi dani su samo kad su potrebni za razumijevanje iskaza govornika i nisu transkribirani.

5.1. Čeglj

G1 – Čeglj, 1948.

5.1.1. Pranje rublja nekada

G1: *Tăk_smo mî živěli. Sîkak, ajôî... I_kət_smo_hoǵlę znălę prătî, nî bîlô vęšmašîin, nek_smo_na_rûkę proǵlę. Na_rûkę, v_zîimî... tăt_smo_si... ă, ovăk, kət_je_bîl lîet, anda_smu_si_tăt lîepu moǵlu rūpîcî izdîublę, anda ôni bîlu kurîti, anda noǵ_tî kurîti i_tîucî, a... a_rûkę_su tělę ozęępstî kak_ję, ă, kak_su_pękķę kak_ję_bîlî zîima i_kak_ję_zîebîu.*

5.2.2. Prijevoz nekada

G1: *Jô znâm da_sam_kubîlu imoǵla, jô i_muôî vûjac, sǵki jěny_smo imălî. Jôî znăla_sam ž_nîem păk_itî tām... ôtuţ, ă, f_Svętu Joǵny. Znăli smu itî f_Svętu Joǵny, imălî_smu isto tăt strûgu i_tê dvîę kubîlę, môja bila jêdna – mîęga ôca, nî moǵ – nîęva jêna. Anda_smu tām îşli pô... tręp, kăî_su lîu^di prięşîlî, ôvaî ă, za vîinî, anda_smo mî tôî tręp dipelălî dumôf, tô_su svîhę jělę, tô_sę znălô svînam kûuatî.*

5.2. Guci (Vukšin Šipak)

G2 – Guci (rođ. Vukšin Šipak), 1945.

5.2.1. Rad, pjesma, ples i jelo

I: *A je se pevalo i pri delu?*

G2: *Ajôî znăş kăî? Pêrję_sę tribîlu pu_sělu – săt_sę rěče „čęhalô“, mî_smo rěklî „tribîlu“. Pêrję_sę tribîlu pu_sělu. Ōnda nōmatno, ōnda_sę_ję... pęvaţu... tô_sę pęvaţu utkăđ_sę pōčetu dōk_sę*

završavalo. Ê, ònda kət_jē_bīl kràj ònda bīl tūnac. Ònda_su_sē
sabrāļi... i_kukurūza_sē_jē kūhāla i_tō_sē... onāk, na_zdēļicē mētālu
i_davālu: kī_jē tēl, zēl_jē; kī_jē tēl, jēl_jē. Tō nī bīlō kàj dānas,
kūlāči ilj_gībanicē ilj_nēkaj tō_sē kukurūza skūhāla. Znālēs_sū žēne
lōnac kukurūzē skūhatī! Tēga_jē bīlō, znālu_/jē/ bitī pu_trīdesēt žēn!
Tō_sē triblačiņa jēdva čēkala. Tō_sē znālo sābrātī, ònda_su sāt_tū
bīlē ònē mōlē... tū_su_tī bīlē, tāk, mōlē zamlēņē zdēļi... – ud... glīnē,
priē_sē divāhīlō „zamlēņina“. I_ònda_sē_jē vū_tē zdēļicē tō mētālu.
Tō_jē imāla šāfarku mānu, ònda_s_tū šāfarku sīpala vū_tē zdēļicē
sōkīm, ònda_sē_jē tō kukurūza puļēla, ē, ònda_sē_jē... kī_sū tēļi
vīnī pīļi; kī_sū tēļi rakūju... ē, ònda_iza_tēga_sē_/jē/ išlu tōuncat.
Ònda_jē bīl tūnac... dōk_sū tēļi. Dēčkī_sū dēšļi, ònda_sū dēčkī...
s_pīskamī, znāš? Na... zūbnū kaj_rēčēdu na_harmōnikū. Pīskē_sē_jē
pīskalu i_tō_sē tūncalo. I_tō_tj_jē tāk bīlu.

5.3. Lazina

G3 – Lazina, 1936.; G4 – Lazina, 1959.

5.3.1. Zime nekada

G3: Jōj mōlim_tē, snīēk_jē bīl... dō_pōsa_jē bīl! Tō_sē_jē bācat
snīēk... i_pārtinē dēlālē – nī bīlu mōcī prētī nikut!

G4: Kāt_smō... sēstra i_jō mōlē bīlē, ònda_nam_jē pītīla, tū
di_cēstē_nam_jē... – òna_jē isprēt_nās išla da_nam_prepītī da_mī
māremū tāk mōlē, ònda_smō za_nō išlē. Nī_nas nikī vōzī! Pēšķē!

G3: I_na_plēēcī_sam_jē iznāšala dī_cēstē_jēr_nī...

G4: – da_nēmō mōkrē òdma i_tāk, znāš –

G3: ...nī bīlō... pārtinē, tāk, di_cēstē, i_ònda... na_plēēcī jēnu
pu_jēnu_sam iznēsla, ònda... tāmo pu_cēstī_jē vēc nēgdūr prēšl višē
i... I_ònda_sū bīlē i_sānī, ònda, lūdī_su... na_sanē vozīli, kī kàj
kēmū_jē trēbatū kàj.

G4: Tō i_jō pāmtim, vēlīkē_sū zīme bīlē i_snīēga... kōlko cēš.

[...]

G3: Nīēķē zīme, stvānu, nē_mreš kōraka naprāviťi... ud_lēda.
K_māšī... žēne_sū_sī štūmfē mētālē òvē mūšķē na... ūbūcy tāg da...
nīsū pādālē. A_išlu_sē i_g_zirnīcam, rāņi... išlu_sē o_čētri vūra
k_Svētīmū Jūrjū, v_jūtī.

G4: Tò_jë u... u_pôl trî trêbatu krênatî da_bî_pêške_së dëšlò gòrî!

G3: Ònda_jë/râbîl bêkëš! /Ònda_jë/ bêkëš trêbal. Sàt në_trêba. Ajôî mênî...

G4: Ê, dà! Sàt màtu snîëga opâde, pûšîplëjü òdma cëstü i_tò_së rëstalî i_blâti_së narêëdi... Nêma višë onëga ùgužaja prâvîga zîmskîga.

5.4. Lug (Bencetići, Goljak)

G5 – Bencetići (rođ. Goljak), 1932.; G6 – Lug (rođ. Goljak), 1931.

5.4.1. Jezična raznolikost u vremenu

I: Ja slušam kak vi divanite, pa zapisujem riječi kaj su mi zanimljive. Mene zanima govor.

G5: Kad_bî_mî báš... kak_jë_nëkada_së divanîlò, al'i_mî... dà niëkë rîëçî al_mî_smo tò svë is... pò_òvòme vëc. Vuz_dëcy...

G6: Jô nè. Jô nè, jô tòcni pò_dragánîckî divòñim. Jer_jâ... mû_sü dëca mlâda otišla, mî_smu ustâlî ã, trî... ã, kaj_së_rëçë, sâmi... mî_smu_së divanîlî unak pu_nâšë kâk navîëk. [...] Vî ki_imatë mlâjë, vî_stë drûgò, znòš.

G5: Nê_smîš rëçî „dëšəl_jë“, nêk_rëçî „dòšəl_jë“, a_prijë_jë/ bîlò „dëšəl_jë“. A_stòlû_smu divanîlî „stël“.

G6: Jâ dà i_sòd.

G5: Stòlcim_smu divanîlî „stëlci“. Niëkë stvîrî_smo... divanîlî prijë drûgač. Sâda divânim òva/k/ kâk... dëca divâniü, kâ_idü... pu_škòla... i_na_pòsa...

5.4.2. Jezična raznolikost u prostoru

G6: Lûg, Gôlak i_Bëncetići divânimü pu_jednòko, vëc Məržlûçani drükçijë. Jâ znâm pu_svëm svûkü. Òn_së_jë otrâñîl Mîžlòkî. Nêgòf òtác_jë utišeł Kanqdy, a_mâtî_jë ustâla s_tròjë dîcë, ònda_jë – bîlu_ji_jë tëšky, ùna_jë/ istu sējala kukurüzü i_dîlala – ònda_jë dâla famîlî/i/ òtkut_jë òna bîla, ònda_sü üvëga ùnî zêlî k_sëbj ònda_jë ùn zatëžîl kat_jë divòñîl.

Literatura

- Brabec, Ivan (1964) „Sjeveroistočni akavci“, *Ljetopis JAZU*, 71, Zagreb, str. 325–334.
- Celinić, Anita; Marinković, Marina (2021) „Fonologija mjesnoga govora Šišljavića: iz kajkavske riznice istočnoga karlovačkoga Pokuplja“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 25, Zagreb, str. 169–193.
- Celinić, Anita (2015) „Fonologija Rijeke Voćanske i voćanskoga kraja (na sjeveru Hrvatskoga zagorja“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 19, Zagreb, str. 25–77.
- Galić, Josip; Lisac, Josip (2017) „Kajkavski govori u okolici Jastrebarskoga: Petrovina i Domagović“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 21, Zagreb, str. 129–145.
- Ivić, Pavle (1968) „Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima“, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 11, Novi Sad, str. 57–69.
- Ivšić, Stjepan (1936) „Jezik Hrvata kajkavaca: o stogodišnjici našega novoga pravopisa i književnog jezika“, *Ljetopis JAZU*, 48, Zagreb, str. 47–88.
- Kapović, Mate (2018) „Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom (i šire)“, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 44, 1, Zagreb, str. 159–285.
- Lončarić, Mijo (1996) *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.
- Marinković, Marina (2020) „Fonološke značajke mjesnog govora Vrbanaca: prilog proučavanju draganičke kajkavštine“, *Filologija*, 75, Zagreb, str. 99–118.
- Mužek, Matija (2020) „Fonološki opis govora Tuškanā“, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 46, 1, Zagreb, str. 191–254.
- Mužek, Matija (2023) „O vokalizmu nastavaka genitiva, dativa i lokativa jednine muškog i srednjeg roda pridjevsko-zamjeničke deklinacije u nekim jugozapadnim kajkavskim govorima“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 27, Zagreb, str. 87–138.
- Težak, Stjepko (1981) „Ozaljski govor“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, Zagreb, str. 203–428.
- Trubačev, Oleg (1978) *Etimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov. Praslavjanskij leksičeskij fond. Vypusk 5 (*dělo – *držьbь)*, Akademija nauk SSSR, Moskva.

SUMMARY

Matija Mužek

ON THE LOCAL DIALECTS OF THE FORMER NOBLE MUNICIPALITY OF DRAGANIĆ

“Jâ tòčnĭ pò dragǎnićkĭ divǎnim.”

In this work, the linguistic landscape of the former Noble Municipality of Draganić is summarily described on the phonological and morphological levels. The description is based on data from the local dialects of Bencetići, Čeglji, Goljak, Guci, Lazina, Lug and Vukšin Šipak, situated on the borders of Draganić, as well as from Vrbanci, situated at the center. Features common to all of the Draganić local dialects, as well as features in which they differ, are listed. All of these local dialects are structurally identical and differ mainly in the realisation of certain linguistic units – more specifically, mainly in the realisation of long vowels. To a lesser degree, they differ in the distribution of linguistic units – a product of their slightly different historical developments – the largest of these differences being the divergent development of the “basic Kajkavian acute” in the local dialect of Čeglji compared to the other Draganić local dialects. The position of these local dialects in the context of the Plješivica-Ozalj dialect is also discussed. That dialect is a part of a dialect continuum, and the Draganić local dialects are not all situated at the same point in the continuum. Nonetheless, all of the Draganić local dialects are more similar to one another than any one of them is similar to the vast majority of neighbouring local dialects. For this reason, it is possible to treat them as a single, Draganić group of local dialects, and to distinguish within it four slightly different “types” of local dialects: the central, the northern or Guci, the Lazina and the Čeglji type.

Keywords: *Plješivica-Ozalj; Draganić; Draganići; local dialect of Draganić; Kajkavian*